

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика організації бухгалтерського обліку та аудит розрахунків з
покупцями та замовниками»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Чайчук О. Ю.
Керівник: Дорогань-Писаренко Л.
Рецензент: Прокопишин О. С.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТОВАРНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ.....	9
1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка товарної дебіторської заборгованості.....	9
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення.....	15
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	19
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	19
2.2. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками та відображення інформації у звітності.....	31
2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками	41
РОЗДІЛ 3. АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ.....	45
3.1. Мета, завдання та нормативно-інформаційне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.....	45
3.2. Методика та техніка проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.....	49
3.3. Узагальнення результатів аудиторського дослідження.....	62
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах воєнного стану та нестабільної економічної ситуації спостерігається погіршення стану розрахунків, пов'язаних з господарською діяльністю суб'єктів господарювання. Операційні витрати, які здійснюються в процесі придбання та реалізації, супроводжуються виникненням товарної поточної кредиторської та дебіторської заборгованості. У питомій вазі розрахунково-платіжних операцій суттєву вагу займає дебіторська заборгованість. Тому, особливо актуальним питанням є дослідження порядку ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості, її контроль та аудит для забезпечення користувачів інформації достовірною, реальною, повною інформацією.

Виникнення та наявність дебіторської заборгованості для підприємства - продавця у сьогоденних умовах господарювання є небезпечною, оскільки це супроводжується вилученням коштів з обороту, використання їх не за призначенням. Отже, актуальність дослідження бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками не зменшується, оскільки заборгованість за товари, роботи та послуги безпосередньо впливають на фінансово-економічний стан підприємств.

Теоретична і практична значимість питань обліку і аудиту розрахунків з покупцями та замовниками мають достатній рівень їх дослідження стосовно сучасних потреб управління обумовили вибір теми кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретико-методичних аспектів обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками для обґрунтування теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики бухгалтерського обліку та управління заборгованістю підприємства.

Для досягнення вказаної мети поставленні наступні завдання:

- дослідити економічну сутність дебіторської заборгованості, особливості аналітичного і синтетичного обліку дебіторської заборгованості;

- систематизувати положення чинних нормативних документів щодо обліку дебіторської заборгованості;
- дати економічну характеристику діяльності підприємства;
- визначити порядок і форму організації обліку на підприємства, особливості облікової політики як в загальному, так і в частині дебіторської заборгованості;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення форм реєстрів аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками.
- дослідити методичні аспекти аудиту дебіторської заборгованості;

Теоретичною та методологічною основою кваліфікаційної роботи стали праці українських економістів, Закони України, рішення уряду, накази, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Питання, пов'язані із особливостями обліку дебіторської заборгованості висвітлюються в роботах, як М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, І. Буфатина, Б. І. Валуєв, С. Ф. Голов, В. І. Єфіменко, В. М. Костюченко, М. В. Кужельний, Ю. Я. Литвин, О. В. Лишиленко, В. Г. Лінник, В. Я. Плаксієнко, В. В. Сопко, К. С. Сурніна, Н. М. Ткаченко та багато інших.

Об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є обліково-аналітичні процедури операцій щодо розрахунків з покупцями та замовниками. Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, а також діюча практика обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками.

Методи дослідження. При дослідженні фінансового стану досліджуваного суб'єкта, а також стану обліку дебіторської заборгованості, застосовувались методи: історичний метод – при дослідженні понятійного апарату, виникнення поняття «дебіторська заборгованість» в Україні; абстрактно-логічний метод – при визначенні сутності та класифікаційних ознак дебіторської заборгованості; метод порівняльного аналізу – при дослідженні економічних категорій щодо визнання, оцінки та обліку дебіторської

заборгованості; статистичного спостереження та фінансово-економічного аналізу – для дослідження фінансового стану підприємства, виявлення головних тенденцій його розвитку, визначення факторів впливу на фінансово-господарську діяльність та виявлення напрямів її удосконалення; аналогії та експерименту – для уточнення основних положень облікової політики підприємства, визначення методико-технічних засад автоматизації обліку й підготовки їх до практичної реалізації у межах досліджуваного суб'єкта; документування, оцінки й калькулювання – при дослідженні обліку операцій щодо дебіторської заборгованості; методи поточного групування та узагальнення інформації в обліку – при висвітленні питань синтетичного, аналітичного обліку дебіторської заборгованості та відображення облікової інформації у фінансовій та іншій звітності.

Інформаційною та правовою базою дослідження є законодавчі та нормативні акти, що регламентують облік і аналіз товарної дебіторської заборгованості, офіційні статистичні матеріали, методичні матеріали, дані мережі Інтернет. Фактологічною основою проведеного дослідження є статті вітчизняних і зарубіжних учених з проблем бухгалтерського обліку і аналізу товарної дебіторської заборгованості, а також дані бухгалтерського обліку та звітності товариства з обмеженою відповідальністю «Лист-Ручки» Миргородського району.

Наукова новизна одержаних результатів:

1) розроблено алгоритм реєстрації інформації про дебіторську заборгованість у бухгалтерському обліку від первинної документації до складання фінансової звітності. Дотримання запропонованої моделі забезпечить отримання достовірної та правдивої інформації, що дозволить мінімізувати штрафи та санкції. Також рекомендовано використовувати систему аналітичного обліку, що забезпечить деталізацію інформації щодо окремих видів отриманого доходу та вдосконалим показники доступності;

2) встановлено, що аудит розрахунків з покупцями та за мовниками на

підприємстві є однією із найважливіших ділянок роботи, оскільки на цьому етапі формується основна частина надходжень коштів на підприємство. Отримані результати дослідження спрямовані на підвищення достовірності визначення мети та завдань аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, які є першочерговими елементами аудиторської перевірки. Визначені мета та завдання є підґрунтям для складання плану та програми аудиторської перевірки.

Практичне значення отриманих результатів. Одержані результати наукових досліджень щодо обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками мають практичне значення і можуть бути використані в практичній діяльності сільськогосподарських підприємств різних форм власності і видів господарської діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, доповідалися й одержали позитивну оцінку на науково-практичній конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик, Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін» (м. Полтава, 27 жовтня 2022р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано наукові праці:

1. Відображення інформації про дебіторську заборгованість у фінансовій звітності підприємства.
2. Аудит розрахунків з покупцями та замовниками: формування мети та завдань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТОВАРНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ

1.1. Економічний зміст, класифікація та оцінка товарної дебіторської заборгованості

У сучасних реаліях функціонування підприємств у воєнний час, одним з найбільш актуальних питань бухгалтерського обліку є облік дебіторської заборгованості, що поєднують із загостренням економічної кризи країни. Нині підприємства вирішують особисті проблеми замість виконання зобов'язань перед партнерами.

Збільшується криза неплатежів і неврегульованість бюджетної системи, що стосується невчасної оплати державних зобов'язань, які реалізуються за рахунок бюджетних коштів. Незалежно від обставин утворюється дебіторська заборгованість і уникнути її нереально. Тому суб'єкту господарювання необхідно знаходити способи раціонального управління дебіторською заборгованістю, зокрема поліпшувати облік взаєморозрахунків та організації внутрішньогосподарського контролю тощо [62].

Дослідженням проблем обліку розрахунків з покупцями та замовниками у різні роки займалися як вітчизняні так і зарубіжні науковці. Все це зумовило суперечливий характер нормативних документів, а також вплинуло на рівень розробок окремих теоретичних і практичних аспектів бухгалтерського обліку та контролю дебіторської заборгованості.

Облік дебіторської заборгованості відіграє важливу роль у вирішенні проблем, що утворюються під час поточного управління суб'єктами господарювання, приміром з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю.

Дебіторська заборгованість є складовою активу балансу підприємства.

Створення значних її обсягів викликає не високу платоспроможність підприємства [11].

Методологічні засади обліку дебіторської заборгованості регулюються П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», згідно якого: дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [49].

Трактувань дебіторської заборгованості у сучасній економічній літературі є чимало. Науковці розглядають одну і ту саму проблему під різним кутом, одні автори притримуються до думки, що дебіторська заборгованість – це сума боргів. Інша група авторів віддає перевагу що це фінансовий актив, або кредит (позика). Але в результаті вивчення трактувань, можна зробити висновок, що поняття «дебіторська заборгованість» ще трактується як сума заборгованості, складова оборотного капіталу, а також як розмір неспроможності суб'єктів [5, 9, 10, 17, 24, 44].

Визначення довгострокової і поточної дебіторської заборгованості зображено на рис. 1.1.

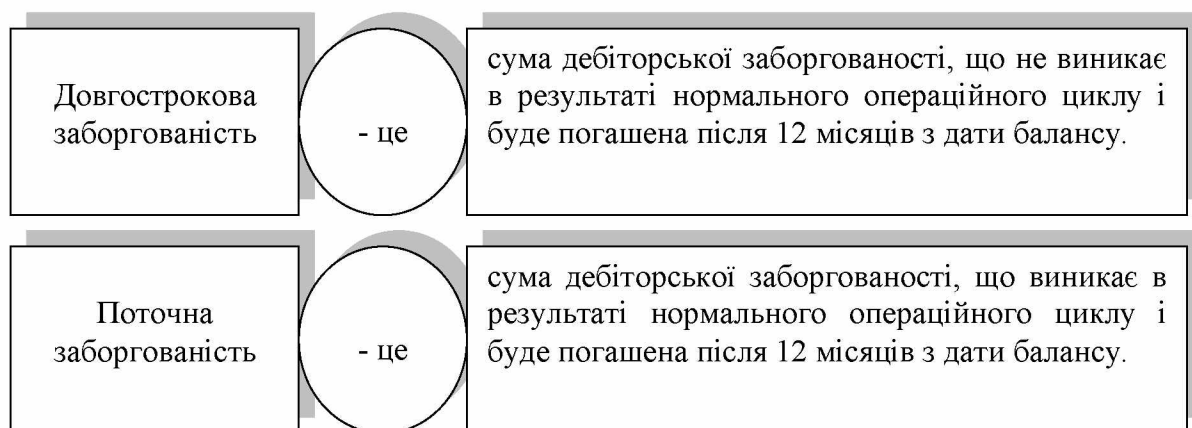

Рис. 1.1. Визначення довгострокової і поточної дебіторської заборгованості

Після узагальнення економічної літератури щодо дебіторської заборгованості Л. Городянською запропонована загальна класифікація дебіторської заборгованості за видами відповідно до Положення (Стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [49], Плану рахунків та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів,

капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [20].

Дебіторська заборгованість, по об'єктах виникнення зображено на рис. 1.2.

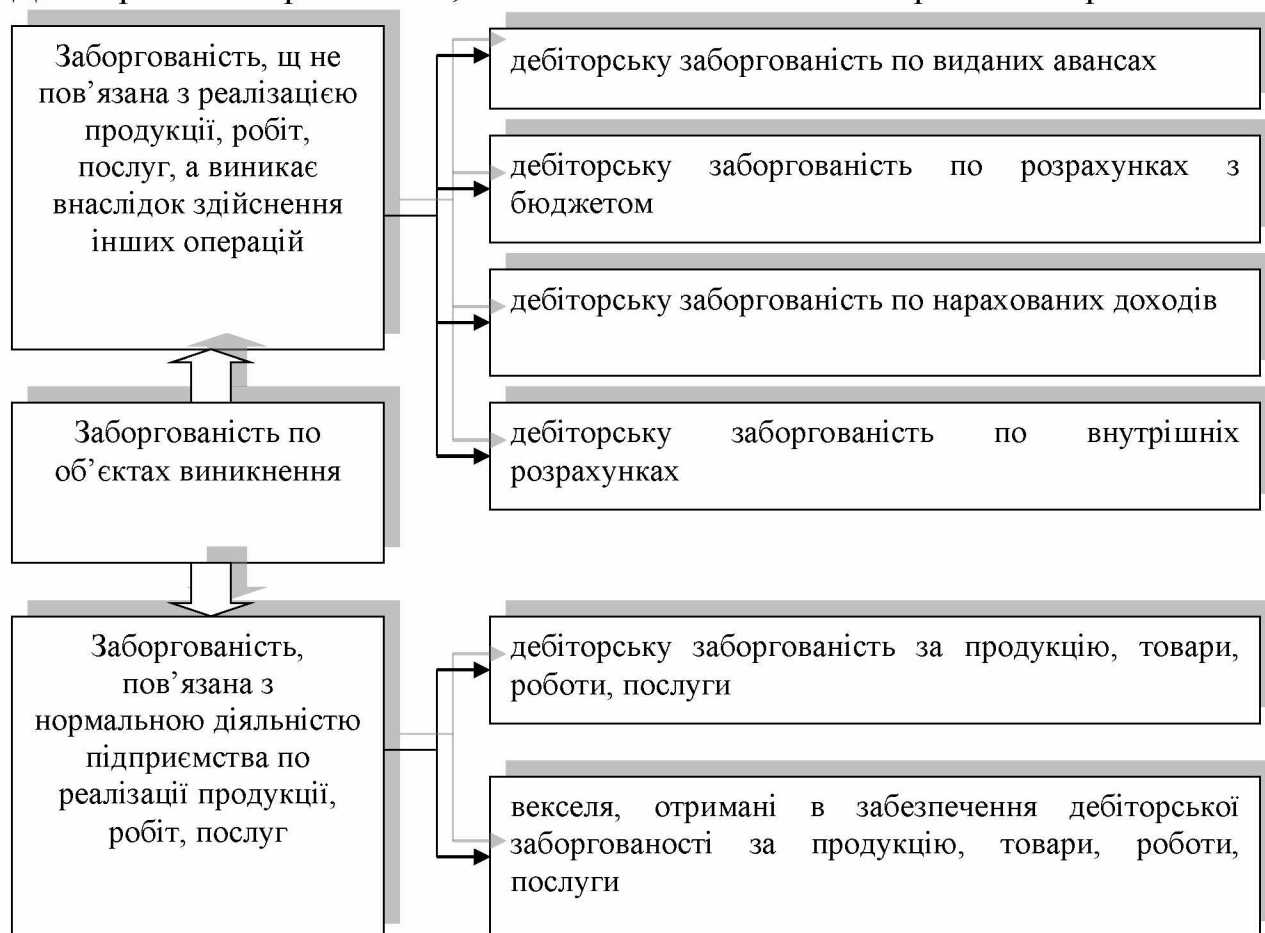

Рис. 1.2. Дебіторська заборгованість по об'єктах виникнення

При класифікації враховується два критерії: строк погашення; зв'язок з нормальним операційним циклом.

Для віднесення дебіторської заборгованості до довгострокової необхідно, щоб виконувались обидва критерії: вона не виникає в ході нормального операційного циклу та строк її погашення більше 12 місяців [16].

Виділяються такі види довгострокової дебіторської заборгованості: дебіторська заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду; довгострокові векселі одержані; інша дебіторська заборгованість (рис. 1.3).

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- строк погашення та зв'язок із нормальним операційним циклом;

- об'єкти, по відношенню до яких виникла дебіторська заборгованість;
- своєчасність погашення [28].

Рис. 1.3. Класифікація довгострокової дебіторської заборгованості

Дебіторська заборгованість підприємства вважається активом, якщо: існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод; можна достовірно визначити її суму.

Критерії визнання дебіторської заборгованості активом подано на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Критерії визнання активом дебіторської заборгованості

Важливим питанням обліку поточної дебіторської заборгованості є її оцінка. Оцінка дебіторської заборгованості, що виникла в результаті реалізації товарів, робіт, послуг, залежить від причини її виникнення та її вигляду [49]. Оцінку поточної дебіторської заборгованості наведено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Оцінка поточної дебіторської заборгованості

Розрахунок		
У момент визнання	Первісна вартість	Сума одержаного доходу – торгові знижки – вартість повернених товарів
На дату складання	Чиста реалізаційна вартість	Сума первісної дебіторської заборгованості – резерв сумнівних боргів

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації товарів, виконання робіт, надання послуг і оцінюється за первісною вартістю [16].

Результати проведеної систематизації дають змогу визначити такі види вартостей, за якими здійснюється оцінка дебіторської заборгованості (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливості оцінки дебіторської заборгованості за її видами

Особливості оцінки	Види вартості
Первісне (історичне) оцінювання, яке визначають за номінальним і спонтанним методами оцінювання;	на основі історичної собівартості
Оцінювання з урахуванням валютного курсу; оцінювання з урахуванням індексу цін; оцінювання з урахуванням поточної процентної ставки, яке базується на методі потоку, що дисконтувався, і для розрахунку якого запропонований порядок визначення загальної реалізаційної вартості.	на основі поточної вартості
Теперішня оцінка на основі первісної вартості (метод оцінювання – первісний), теперішня оцінка на основі поточної вартості (метод оцінювання – поточний).	на базі теперішньої вартості
Факторингове, форфейтингове оцінювання, оцінювання під час дисконту векселя, для яких характерні видаткова оцінка, чисте реалізаційне оцінювання, що визначають за розміром сумнівних боргів, експертне оцінювання, у ході якого використовують оцінювання продажу;	на основі вартості реалізації (погашення)

Дебіторська заборгованість як складова елементу фінансової звітності активу має визнаватися і відображатися у звітності в сумі, яка визначається з

урахуванням оцінки дебіторської заборгованості в поточному обліку.

Відповідно до п. 7 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» поточна дебіторська заборгованість включається до підсумку балансу за чистою вартістю її реалізації [49].

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості визначається як сума поточної дебіторської заборгованості, зменшена на резерв сумнівних боргів. Тобто, визначення суми резерву сумнівних боргів – потрібна умова діяльності будь-якого підприємства, яке має дебіторську заборгованість.

Резерв сумнівних боргів – рахунок бухгалтерського обліку резервів, що створюються на покриття поточної заборгованості покупців і замовників, яка, ймовірно, не буде погашена в майбутньому. За рахунок створеного резерву будуть списуватися безнадійні борги наступного року (рис. 1.5).

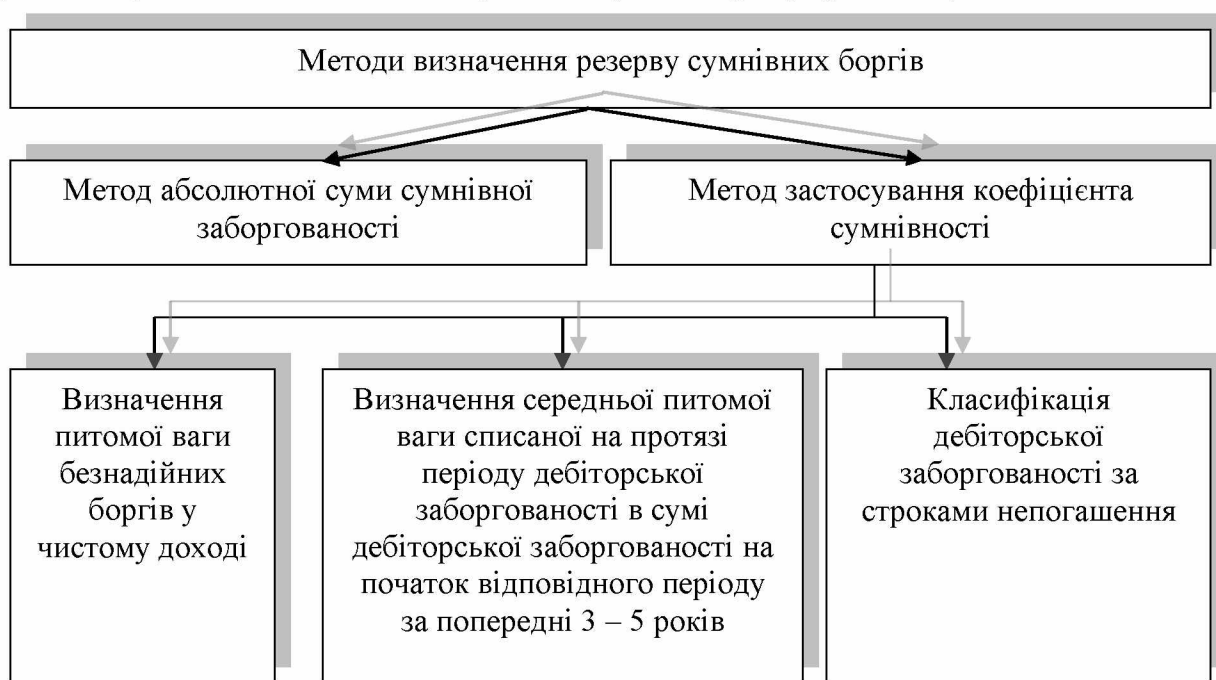

Рис. 1.5. Методи визначення розміру резерву сумнівних боргів

Таким чином, дослідження сутності, класифікаційних ознак та особливостей формування дебіторської заборгованості за розрахунками підприємства з покупцями і замовниками дозволяє зробити висновок про плюралізм підходів науковців та законодавчих актів щодо визначення та видового розмежування цієї категорії.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Трансформація економічного середовища, курс на міжнародну інтеграцію економіки України в Європейський Союз зумовлюють необхідність реформування системи бухгалтерського обліку і звітності. Одним із основних завдань реформування є формування системи законодавчо-нормативного регулювання.

Важливість та актуальність питання нормативного забезпечення обліку дебіторської заборгованості пов'язані з створенням необхідних умов формування повної, своєчасної об'єктивної, та релевантної обліково-економічної інформації про стан розрахунків підприємств та їх кінцеві результати діяльності [7].

Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями та замовниками наведено на рис. 1.6.

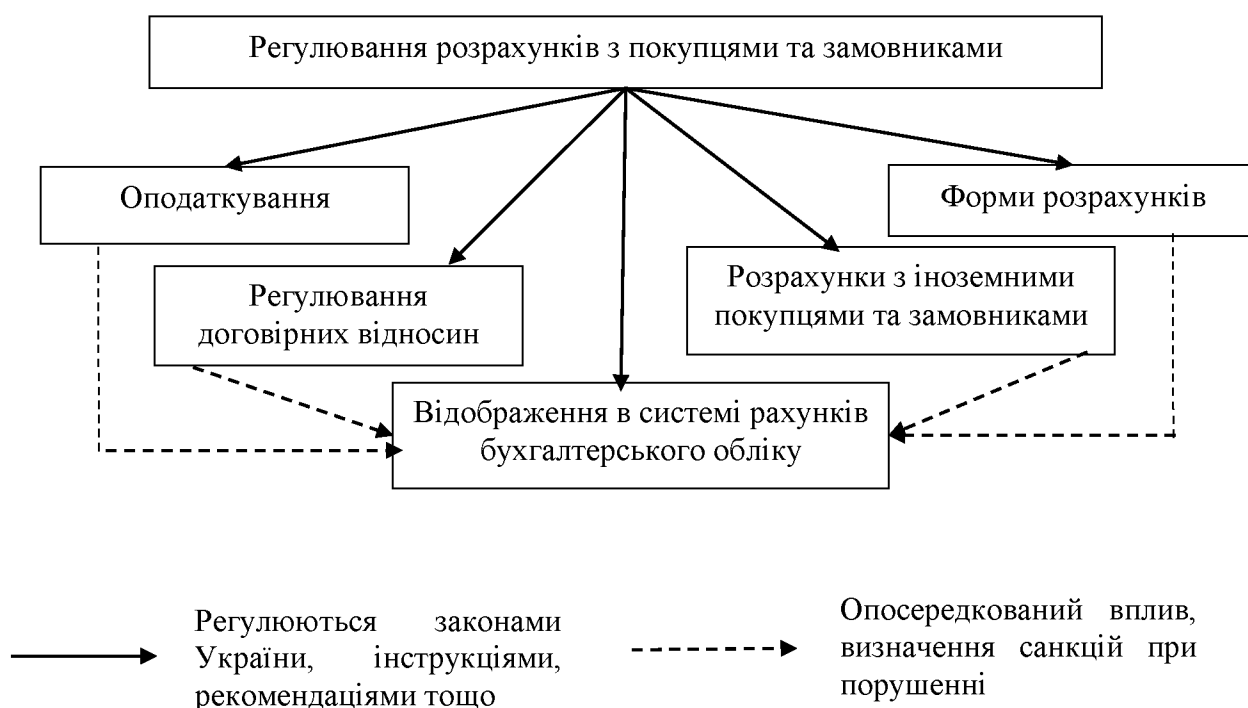

Рис. 1.6. Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями та замовниками

Для більш детального вивчення системи нормативного регулювання

розрахунків з покупцями і замовниками, узагальнимо нормативні документи та сфери регулювання у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Нормативні документи з обліку розрахунків з покупцями та замовниками

Документ	Сфера використання
1	2
Господарський кодекс України [14]	Сфера вирішення спірних питань, захист інтересів. Ст. 181 визначає загальний порядок укладання договорів
Цивільний кодекс України [65]	Організація договірної роботи на підприємстві Регулює відносини при виникненні позовної давності
Податковий кодекс України [47]	Оподаткування платників податків. Для теми дослідження актуальними є питання податкового зобов'язання з ПДВ, яке виникає при реалізації та нарахування акцизного податку.
Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України [58]	Організація бухгалтерського обліку і складання фінансової Звітності
НП(С)БО 1 [42]	Порядок складання та представлення фінансової звітності. Наведено визначення активів до складу яких відносять дебіторську заборгованість
П(С)БО 9 [48]	Регламентує облік виробничих запасів, зокрема їх оцінка при реалізації покупцям
П(С)БО 10 [49]	Організація бухгалтерського обліку товарної та нетоварної дебіторської заборгованості. Тлумачить значення термінології товарної дебіторської заборгованості, встановлює ознаки класифікації такої заборгованості, методичні підходи до оцінки заборгованості дебіторів-покупців, засади розкриття інформації з досліджуваної облікової ділянки у звітності
П(С)БО 13 [50]	Визначає, що заборгованість дебіторів, що призначена для перепродажу, придбається або створюється підприємством з метою отримання прибутку або у вигляді відсотків, дивідендів, тощо, або ж від короткотермінових змін ціни (суми) такої дебіторської заборгованості. Тому така заборгованість, є фінансовим активом призначеним для перепродажу і повинна бути відображена та оцінена
П(С)БО 15 [51]	Для організації бухгалтерського обліку доходів від реалізації. поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації таких товарів, робіт, послуг за наявності всіх зазначених умов
П(С)БО 16 [52]	Для організації бухгалтерського обліку витрат діяльності, в тому числі собівартості реалізації і витрат на збут
П(С)БО 19 [53]	Визначає справедлива вартість, як суму, за якою можна продати актив. Оцінка дебіторської заборгованості у поточному обліку ґрунтується на первісній вартості. Первісна вартість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію (товари) наближена до справедливої вартості, а різниця яка виникає між ними, є незначною.

Продовж. табл. 1.3

1	2
Інструкція про порядок реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання цінностей [23]	Документування господарських операцій в частині реєстрації виданих, повернутих і використаних довіреностей на одержання матеріальних цінностей Зазначимо, що нормативний документ втратив чинність, та все ж на підприємствах використовуються довіреності на отримання матеріальних цінностей
Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [22]	Для організації бухгалтерського обліку безготівкових розрахунків, а саме відкриття в обслуговуючих банках поточних та валютних рахунків.
Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [19]	встановлює загальні правила, види і стандарти розрахунків юр і фізосіб та банків у грошовій одиниці України на території України, що здійснюються за участю банків. Основними формами безготівкових розрахунків є платіжне доручення, платіжна вимога-доручення, лімітована чекова книжка, акредитив і т.д.
Про обіг векселів в Україні: Закон України [59]	Порядок та форми розрахунків з використанням векселів
Інструкція про порядок виготовлення, зберігання, застосування єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом і обліку транспортної роботи [21]	Документування господарських операцій у частині перевезення вантажів при реалізації продукції Зазначимо, що нормативний документ втратив чинність, та все ж на підприємствах використовуються подорожні листи вантажного автотранспорту
Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [54]	Загальні правила документування господарських операцій
План рахунків бухгалтерського обліку	Для контригування документів первинного обліку, ведення реєстрів бухгалтерського обліку
Інструкція про застосування Плану рахунків [20]	Наведена коротка характеристика і призначення синтетичних рахунків і субрахунків, типова схема реєстрації та групування інформації про господарські операції. Для обліку товарної дебіторської заборгованості передбачені рахунки 3 класу: 34; 36; 37; 38
Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств [39]	Формування облікових реєстрів на підставі первинної документації. Для обліку розрахунків з покупцями та замовниками та операцій з реалізації передбачено: ж.-о. № 6 с.-г. по кредиту рахунків 36, 70, 71, реєстр 6.1. с.-г. по реалізації готової продукції, біоактивів з використанням безготівкових розрахунків, 6.2. с.-г. по реалізації товарів, робіт, послуг, запасів використанням безготівкових розрахунків, 6.3. с.-г. по реалізації продукції,

Продовж. табл. 1.3

1	2
	біоактивів, товарів, робіт, послуг, запасів за готівку за цінами реалізації та 6.3а. с.-г за обліковими цінами, відомість 6.4. с.-г та книга 6.5. с.-г. для аналітичного обліку реалізації всіх видів матеріальних оборотних активів, відомість 6.6. с.-г для аналітики в розрізі покупців та 6.7. с.-г. в розрізі доходів. Підставою для складання ж.о. 6 с.-г. є оборотна відомість по аналітичних рахунках з реалізації.
Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [40]	Організація та ведення облікової політики
Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності [38]	Заповнення форм фінансової звітності
Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [55]	основний документ, яким керуються суб'єкти господарювання при проведенні інвентаризації та оформленні її результатів

Враховуючи стан економічного розвитку країни та недосконалість нормативного забезпечення бухгалтерської служби українських підприємств, наголошено на необхідності постійних знань і розуміння усіх нюансів ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками, вміння швидко орієнтуватись у ситуації та обирати найбільш правильне рішення, що в подальшому сприятливо вплине на економічний стан суб'єкта господарювання.

«XXXXXXXXXX», можемо зробити висновок, що підприємство діє на лінійною організаційною структурою. У своєму складі ТОВ «XXXXXXXXXX» має: директора, заступника директора, головного бухгалтера, економіста, керівників підрозділів та основних і допоміжних робітників для виконання основних видів робіт у процесі діяльності.

Організаційно-правова форма господарювання ТОВ «XXXXXXXXXX» дозволяє йому реалізовувати усі переваги приватної форми власності, і, одночасно забезпечувати досить високу ефективність використання великого майнового комплексу.

ТОВ «XXXXXXXXXX» здійснює облік результатів своєї роботи, веде оперативний, бухгалтерський і статистичний облік у встановленому порядку і несе відповідальність за його достовірність. Відповідальність за стан обліку і своєчасне подання звітності несе директор підприємства або за рішенням власника – інша посадова особа підприємства.

Бухгалтерія є структурним підрозділом ТОВ «XXXXXXXXXX», яка створюється, реорганізується та ліквідується наказом керівника підприємства -

Для забезпечення ведення бухгалтерського обліку на ТОВ «XXXXXXXXXX» створено бухгалтерію на чолі з головним бухгалтером –

Обліковою політикою суб'єкта господарювання, насамперед, передбачено виконання функцій бухгалтерського обліку; виконання порядку формування звітності; здійснення функцій управління (контролю, економічного аналізу). Відтак, облікова політика підприємства – це не лише сукупність способів ведення обліку, обраних відповідно до умов господарювання, а й вибір методики обліку, що уможливорює використання різних варіантів відображення фактів господарської діяльності.

Основною метою розробки та затвердження облікової політики у ТОВ «XXXXXXXXXX» є: закріплення вибраних способів ведення бухгалтерського

обліку; регулювання організації документообороту (розробка Графіка документообороту; організація горизонтальної (з іншими структурними підрозділами) і вертикальної (з керівництвом підприємства) співпраці працівників у одному інформаційному просторі.

У ТОВ «XXXXXXXXXX» затверджено Наказ про облікову політику підприємства, що враховує положення ПКУ, який потребує змін лише у випадках, передбачених чинним законодавством. Зміна облікової політики протягом року також є некоректною, оскільки вимагає перерахунку показників, що призводить до викривлення даних за статтями звітності.

Наведемо основні напрямки формування облікової політики щодо дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX», які повинні бути висвітлені в наказі про облікову політику (рис. 2.1).

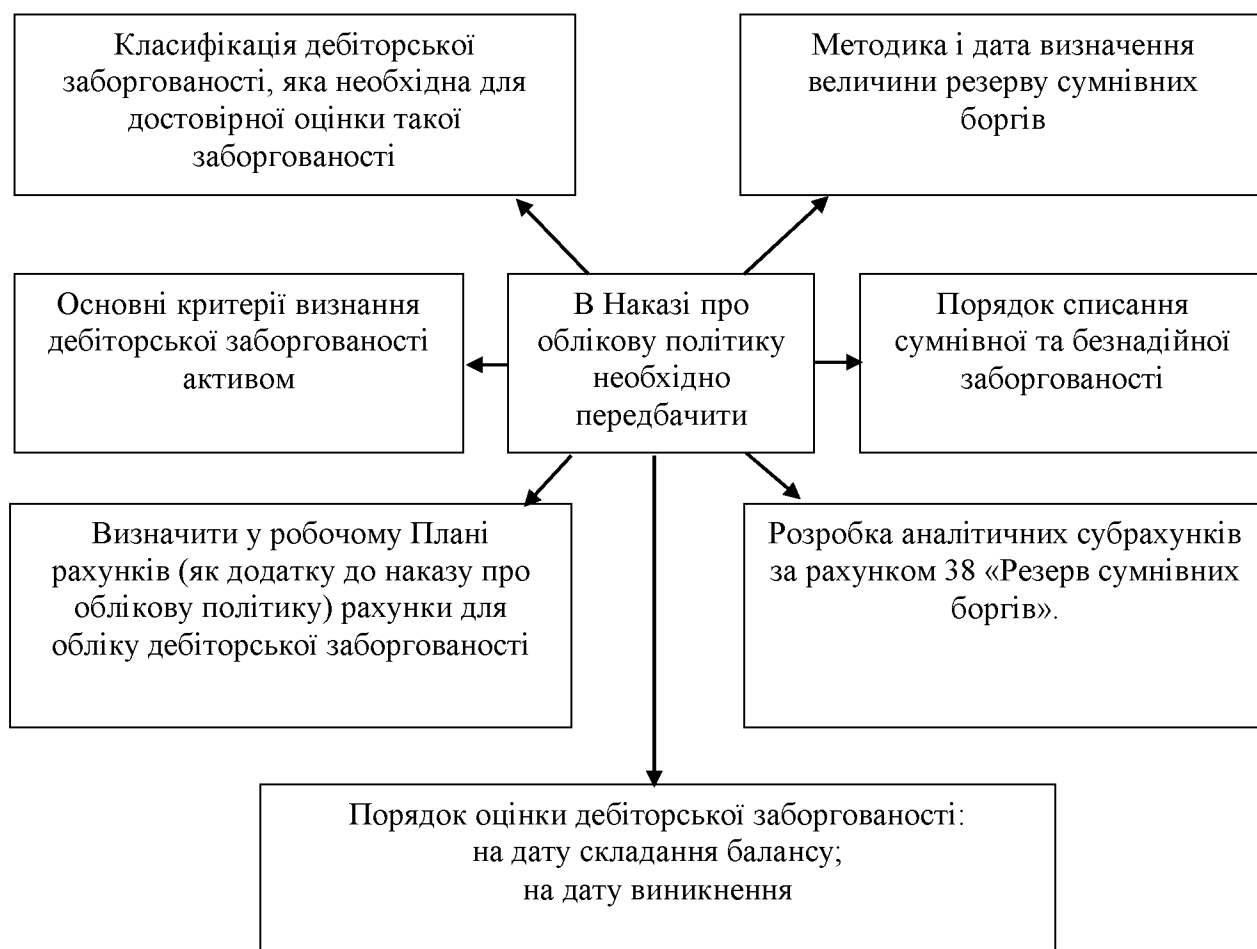

Рис. 2.1. Основні аспекти з обліку дебіторської заборгованості при формуванні Наказу про облікову політику ТОВ «XXXXXXXXXX»

Ведення бухгалтерського обліку та обліку в системі оподаткування покласти на бухгалтерію ТОВ «XXXXXXXXXX» на чолі з головним бухгалтером.

Достовірність відображення інформації у фінансовій звітності зовнішнім та внутрішнім користувачам залежить від якості, деталізації та правильності обраних елементів облікової політики підприємства.

Для дослідження організаційно-правових засад діяльності ТОВ «XXXXXXXXXX» проведемо аналіз майна, капіталу, доходів та витрат.

Аналіз складу, структури і динаміки доходів ТОВ «XXXXXXXXXX» відображено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура і динаміка доходів ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 - 2021 рр.

Види доходів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення 2021 р. (+,-) до 2019 р.	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	абсолютне	відносне, %
Чистий дохід від основної операційної діяльності	22832	97,6	21472	91,7	31928	85,4	+9096	+39,8
Інші операційні доходи	503	2,2	1909	8,2	5398	14,4	+4895	У 10,7 р.
Фінансові доходи	56	0,2	26	0,1	47	0,1	-9	-16,1
Усього	23391	100,0	23407	100,0	37373	100,0	+13982	+59,8

Отже, у 2021 році 85,4% доходів становить чистий дохід від основної операційної діяльності (товарів, робіт, послуг), 14,4% – доходи від іншої операційної діяльності та 0,1% - дохід від фінансової діяльності. За період 2019 - 2021 рр. сума доходів від основної операційної діяльності збільшилась на 9 млн. 96 тис. грн. або на 39,8%. Доходи від іншої операційної діяльності характеризуються підвищенням на 4 млн. 895 тис. грн., або у 10,7 рази. Дохід від фінансової діяльності зменшився на 9 тис. грн., або на 16,1%.

В цілому у динаміці досліджуваних років доходи ТОВ «XXXXXXXXXX» зросли у 2021 році порівняно з 2019 роком на 13 млн. 982 тис. грн. або на 59,8%.

Аналіз формування, структури і динаміки витрат і відрахувань ТОВ «XXXXXXXXXX» наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка та структура витрат і відрахувань
ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 - 2021 рр.**

Види витрат і відрахувань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн.	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	26314	58,4	14009	56,9	16717	59,6	-9597	-36,5
Адміністративні витрати	2467	5,5	2931	11,9	3063	10,9	+596	+24,2
Витрати на збут	2281	5,1	657	2,7	1339	4,8	-942	-41,3
Інші операційні витрати	6548	14,5	641	2,6	579	2,1	-5969	-91,2
Фінансові витрати	7042	15,6	6344	25,8	6356	22,7	-686	-9,7
Інші витрати	370	0,8	25	0,1	-	-	-370	-100
Усього витрат	45022	100,0	24607	100,0	28054	100,0	-16968	-37,7

Аналіз витрат ТОВ «XXXXXXXXXX» показав, що у 2021 р. порівняно з 2019 р. їх сума зменшилась на 16 млн. 968 тис. грн. або на 37,7%. Знизилась сума собівартості реалізації продукції (товарів, робіт та послуг) на 9 млн. 597 тис. грн. або на 36,5%. Зменшилась сума інших операційних витрат на 5 млн. 969 тис. грн., або на 91,2%. Знизилась сума витрат від фінансової та інвестиційної діяльності на 686 тис. грн. або на 9,7% та 370 тис. грн., або на 100%. Також зниження зазнала сума витрат на збут на 942 тис. грн., або на 41,3%. Збільшення відмічено по сумі адміністративних витрат на 596 тис. грн., або на 24,2%.

Результати горизонтального і вертикального аналізу майна (табл. 2.3) свідчать про наявність як позитивних, так і негативних ознак і тенденцій у майновому стані підприємства за інформацією активу балансу.

Таблиця 2.3

Динаміка та структура майна ТОВ «XXXXXXXXX» за 2019 - 2021 рр.**(станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	53231	100,0	65053	100,0	82046	100,0	+28815	+54,1
1. Необоротні активи	40776	76,6	43571	67,0	47739	58,2	+6963	+17,1
1.1. Основні засоби	6193	11,6	12688	19,5	15618	19,0	+9425	У 2,5 р.
2. Оборотні активи	12422	23,3	21482	33,0	34307	41,8	+21885	У 2,8 р.
2.1. Запаси	9109	17,1	16670	25,6	29639	36,1	+20530	У 3,3 р.
2.1.1. Виробничі запаси	702	1,3	753	1,2	695	0,8	-7	-1,0
2.1.2. Незавершене виробництво	4659	8,8	5257	8,1	6269	7,6	+1610	+34,6
2.1.3. Готова продукція та товари	3748	7,0	10660	16,4	22675	27,6	+18927	У 6,1 р.
2.2. Поточні біологічні активи	2390	4,5	1667	2,6	218	0,3	-2172	-90,9
2.3. Поточна дебіторська заборгованість	766	1,4	1334	2,1	1426	1,7	+660	+86,2
2.4. Грошові кошти	120	0,2	1718	2,6	2691	3,3	+2571	У 22,4 р.
2.5. Витрати майбутніх періодів	1	0,0	2	0,0	-	-	-1	-100
2.6 Інші оборотні активи	36	0,1	91	0,1	333	0,4	+297	У 9,3 р.
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	33		-	-	-	-	-33	-100

Аналіз майнового стану показав, що у 2021 році вартість майна ТОВ «XXXXXXXXX» порівняно з 2019 роком зросла на 28 млн. 815 тис. грн. або на 54,1%. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 6 млн. 963 тис. грн., або на 17,1%.

Вартість оборотних активів ТОВ «XXXXXXXXX» збільшилась у 2021 році порівняно з 2019 роком на 21 млн. 885 тис. грн., або у 2,8 рази. Зростання

відмічено у вартості запасів на 20 млн. 530 тис. грн., або у 3,3 рази, які представлені виробничими запасами та готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 660 тис. грн., або на 86,2%. Також зростання відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 2 млн. 571 тис. грн., або у 22,4 рази. Вартість інших оборотних активів збільшилась на 297 тис. грн., або у 9,3 рази. Зменшилась вартість витрат майбутніх періодів на 1 тис. грн. Також зменшення відмічено по вартості поточних біологічних активів на 2 млн. 172 тис. грн., або на 90,9%.

У структурі майна ТОВ «XXXXXXXXX» за 2019-2021 рр. переважає питома вага необоротних активів – 76,6%, 67% та 58,2%.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ТОВ «XXXXXXXXX» за 2018 – 2020 рр. представлено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ТОВ «XXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	53231	100,0	65053	100,0	82046	100	+28815	+54,1
1. Власний капітал	12707	23,9	11473	17,6	12394	15,1	-313	-2,5
1.1. Зареєстрований (пайовий) капітал	35	0,1	35	0,1	35	0,0	X	X
1.2. Нерозподілений прибуток	9517	17,9	8412	12,9	9461	11,5	-56,0	-0,6
2. Зобов'язання і забезпечення	40524	76,1	53580	82,4	69652	84,9	+29128	+71,9
2.1. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	23113	43,3	22952	35,3	23702	28,9	+589	+2,5
2.2. Поточні зобов'язання і забезпечення	17411	32,7	30628	47,1	45950	56,0	+28539	У 2,8 р.
2.2.1. Поточна кредиторська заборгованість	13819	26,0	10188	15,7	20583	25,1	+6764	+48,9

Аналіз даних показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2021 р. збільшилась порівняно з 2019 р. на 28 млн. 815 тис. грн. або на 54,1%. Сума власного капіталу підприємства знизилась на 313 тис. грн. або на 2,5%, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ТОВ «XXXXXXXXXX» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 29 млн. 128 тис. грн., або на 71,9%.

У структурі пасивів ТОВ «XXXXXXXXXX» протягом 2019 - 2021 рр. переважає питома вага зобов'язань і забезпечень – 76,1%, 82,4% та 84,9%.

Комплексна оцінка кредиторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX» представлено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Комплексна оцінка кредиторської заборгованості
ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	2019 р.	2020р.	2021 р.	Відхилення 2021 р. Від 2019 р. (+,-)	
				абсолютне	віднос- не, %
1	2	3	4	5	6
Вихідна інформація, тис. грн.					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	22832	21472	31928	+9096	+39,8
2. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	26314	14009	16717	-9597	-36,5
3. Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості	12375	12003,5	15385,5	+3010,5	+24,3
4. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	2598,5	1050	1380	-1218,5	-46,9
5. Середньорічна вартість майна (капіталу)	61313	59142	73549,5	+12236,5	+20,0
6. Середньорічна величина зобов'язань та забезпечень	38640,5	47052	61616	+22975,5	+59,5
7. Середньорічна величина поточних зобов'язань	15242	24019,5	38289	+23047	У 2,5 р.
8. Середньорічна вартість оборотних активів	21675,5	16952	27894,5	+6219	+28,7
Показники комплексної оцінки кредиторської заборгованості					
9. Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	2,126	1,167	1,087	-1,039	x

Продовж. табл. 2.5

1	2	3	4	5	6
10. Тривалість одного обороту (середній період погашення) кредиторської заборгованості, днів	169	308	331	+162	+95,9
11. Частка кредиторської заборгованості у капіталі, %	20,2	20,3	20,9	+0,7	x
12. Частка поточної кредиторської заборгованості у зобов'язаннях та забезпеченнях, %	32,0	25,5	25,0	-7,0	x
13. Частка поточної кредиторської заборгованості у поточних зобов'язаннях та забезпеченнях, %	81,2	50,0	40,2	-41	x
14. Відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, %	57,1	70,8	55,2	-1,9	x
15. Припадає поточної кредиторської заборгованості на 1 грн поточної дебіторської заборгованості, грн.	4,76	11,43	11,15	+6,39	X
16. Відношення поточної кредиторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції), %	55,3	55,9	48,2	-7,1	x

Показники комплексного оцінювання поточної кредиторської заборгованості мають негативну динаміку. Зокрема,

- коефіцієнт обертання поточної кредиторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX» зменшився з 2,126 у 2019 році до 1,087 у 2021 (на 1,039 пункти);

- тривалість одного обороту поточної кредиторської заборгованості досліджуваного підприємства у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 162 днів, або на 95,9%.

Така динаміка пояснюється випереджаючим зниженням собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «XXXXXXXXXX» – на 36,5% порівняно із зменшенням середньорічної величини поточної кредиторської заборгованості (на 46,9%).

Часка поточної кредиторської заборгованості в капіталі ТОВ «XXXXXXXXXX» збільшилась з 20,2% до 20,9% та зменшилась у зобов'язаннях і

забезпеченнях на 7%.

Показник який характеризує відношення поточної кредиторської заборгованості до оборотних активів, знизився з 57,1 до 55,2%, що є ознакою погіршення стану розрахунків з кредиторами ТОВ «XXXXXXXXXX».

Для теми дослідження доцільно провести комплексну аналітичну оцінку стану дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX» - табл. 2.6.

Таблиця 2.6

**Комплексна аналітична оцінка стану дебіторської заборгованості
ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Роки			Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
Вихідні дані					
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн	22832	21472	31928	+9096	+39,8
2. Середньорічна величина дебіторської заборгованості, тис. грн	3135,5	1587	1380	-1755,5	-56,0
3. Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості, тис. грн	2598,5	1050	1380	-1218,5	-46,9
4. Середньорічна величина поточної кредиторської заборгованості, тис. грн	12375	12003,5	15383,5	+3010,5	+24,3
5. Середньорічна вартість майна (капіталу), тис. грн	61313	59142	73549,5	+12236,5	+20,0
6. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	21675,5	16952	27894,5	+6219	+28,7
Показники оцінки стану дебіторської заборгованості					
7. Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	7,282	13,530	23,136	+15,854	x
8. Тривалість одного обороту (середній період повернення) дебіторської заборгованості, днів	49	26	15	-34	-69,4
9. Питома вага дебіторської заборгованості в майні, %	5,1	2,7	1,9	-3,2	x
10. Питома вага поточної дебіторської заборгованості в оборотних активах, %	12,0	6,2	4,9	-7,1	x
11. Коефіцієнт співвідношення поточної дебіторської та кредиторської заборгованості	0,210	0,087	0,090	-0,12	x
12. Відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації, %	13,7	7,4	4,3	-9,4	x

Отже, стан показників, що характеризують дебіторську заборгованість ТОВ «XXXXXXXXXX» наступні:

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості збільшився з 7,282 у 2019 році до 23,136 у 2021 році, відповідно тривалість одного обороту заборгованості дебіторів зменшилась на 34 дні, або на 69,4%, що свідчить про пришвидшення оборотності дебіторської заборгованості;
- питома вага дебіторської заборгованості в майні знизилась на 3,2 пункти, що пов'язано із випереджаючим зниженням суми поточної дебіторської заборгованості (на 46,9%) порівняно із збільшенням середньорічної вартості майна (на 20%);
- питома вага дебіторської заборгованості у оборотних активах зменшилась на 7,1 пункти;
- дебіторська заборгованість протягом 2019 – 2021 рр. не перевищує кредиторську про що свідчить відношення дебіторської заборгованості до кредиторської відповідно на 0,210, 0,087 та 0,090 пункти;
- показник, який характеризує відношення дебіторської заборгованості до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зменшився на 9,4%.

Модель факторного аналізу чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «XXXXXXXXXX»:

$$\text{ЧД} = \text{ДЗ} \times \text{Кобдз}. \quad (2.1)$$

За даними табл. 2.6 проводиться розрахунок умовного значення результативного показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{ДЗ}_1 \times \text{Кобдз}_0. \quad (2.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 1380 \times 7,282 = 10049,2.$$

Загальна зміна (+;-) чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ТОВ «XXXXXXXXXX», тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0 \quad (2.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 31928 - 22832 = +9096$$

у тому числі за рахунок факторів:

1. Суми дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧДдз} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0. \quad (2.4)$$

$$\Delta \text{ЧДдз} = 10049,2 - 22832 = -12782,8.$$

2. Коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості:

$$\Delta \text{ЧДкодз} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}. \quad (2.5)$$

$$\Delta \text{ЧДкодз} = 31928 - 10049,2 = +21878,8.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta \text{ЧД} = \Delta \text{ЧДдз} + \Delta \text{ЧДкодз}. \quad (2.6)$$

$$\Delta \text{ЧД} = -12782,8 + 21878,8 = +9096$$

Факторний аналіз чистого доходу ТОВ «XXXXXXXXXX» показав:

– за рахунок збільшення у 2021 році порівняно з 2019 роком коефіцієнта обертання дебіторської заборгованості на 15,854 пункти, чистий дохід від реалізації продукції збільшився на 9 млн. 96 тис. грн;

– за рахунок зниження середньорічної суми поточної дебіторської заборгованості на 1 млн. 755,5 тис. грн, або на 56%, чистий дохід зменшився на 12 млн. 878,8 тис. грн;

– перевірка підтвердила правильність розрахунку.

Індикатори оцінки структури джерел формування капіталу ТОВ «XXXXXXXXXX» представлено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Показники структури джерел формування капіталу

ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 - 2021 рр.

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,239	0,176	0,151	-0,088
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,761	0,824	0,849	+0,088
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	3,189	4,670	5,620	+2,431
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	0,314	0,214	0,178	-0,136

Результати виконаних розрахунків свідчать про низький рівень фінансової стійкості ТОВ «XXXXXXXXXX» за показниками структури джерел формування капіталу. Так, значення коефіцієнта автономії вказує на те, що на кінець звітного року частка власного капіталу у валюті балансу становить 15,1%, це на 0,088 пункт менше порівняно з 2019 роком.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу збільшився відповідно з 0,761 до 0,849, що свідчить про зниження рівня фінансової незалежності підприємства від кредиторів. Негативними також є показники фінансового ризику та фінансової стабільності. Зокрема, коефіцієнт фінансового ризику збільшився з 3,189 у 2019 році до 5,620 у 2021, при нормативі <1 . Коефіцієнт фінансової стабільності протягом 2021 року є нижче нормативного – на 0,822 пункти.

В цілому, можна зробити висновок, що показники структури капіталу є нижче нормативного значення та свідчать про те, що фінансовий стан ТОВ «XXXXXXXXXX» характеризується як нестійкий, протягом досліджуваних років підприємство є залежним від кредиторів.

2.2. Організація бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками та відображення інформації у звітності

У здійсненні господарських операцій ТОВ «XXXXXXXXXX», створенні та передачі первинних та звітних документів, що стосуються розрахунків за товарними операціями беруть участь багато виконавців. Тому раціональна система документування обліку розрахунків з покупцями та замовниками, є складовою упорядкованої цілісної облікової інформації в документообігу підприємства.

Етапи документообігу на ТОВ «XXXXXXXXXX» наведені на рис. 2.2. Облік розрахунків з покупцями та замовниками в системі управління ТОВ «XXXXXXXXXX» здійснюється з моменту підписання договору.

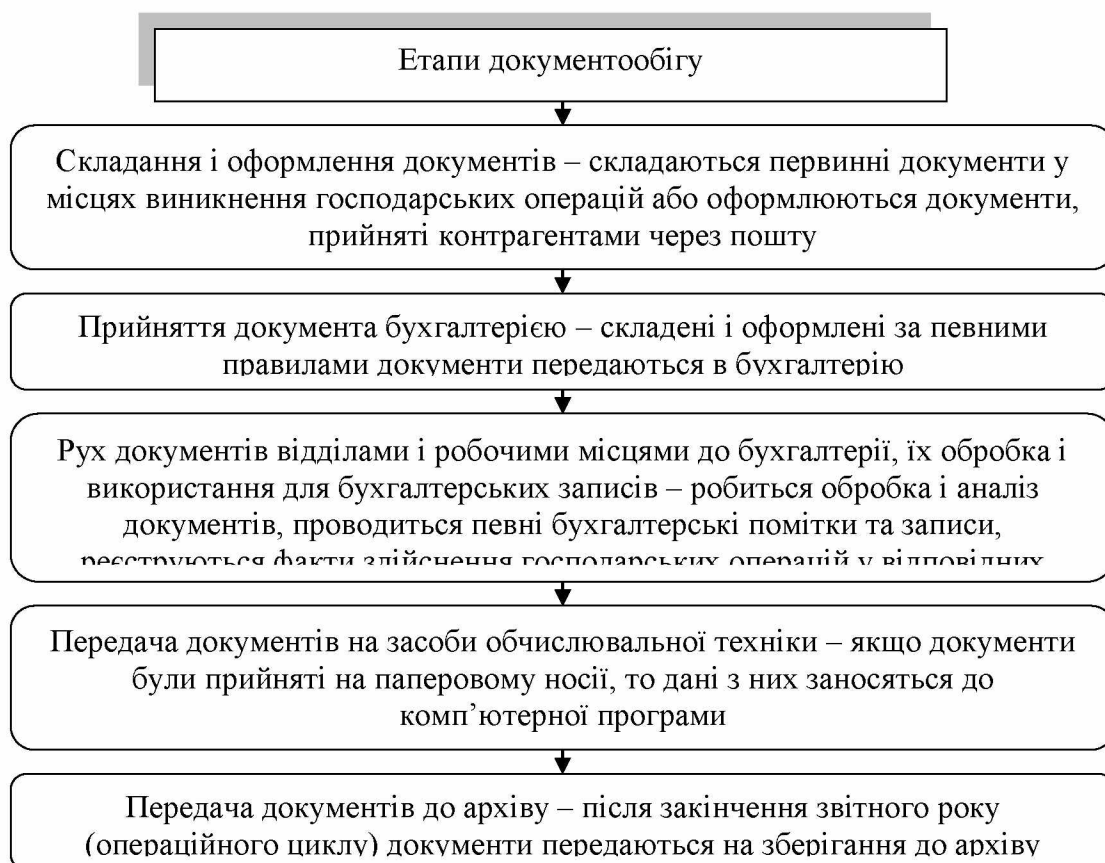

Рис. 2.2. Етапи документообігу на ТОВ «XXXXXXXXXX»

Основні первинні документи щодо розрахункових відносин з покупцями та замовниками представлені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Документування розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «XXXXXXXXXX»

Розрахунки з вітчизняними покупцями	Розрахунки з іноземними покупцями (теоретично)
Виникнення заборгованості	
– накладні (при відвантаженні продукції); – рахунки-фактури (виставляється на оплату в рахунок авансових платежів); – акти прийнятих робіт, послуг (при оприбуткуванні виконаних робіт та послуг); – податкові накладні (реєструються по першій події – відвантаження чи виконання робіт); – товарно-транспортні накладні (при перевезенні до кінцевого споживача)	– комерційні документи; – транспортні накладні; – платіжні документи на перерахування сум митних платежів та інших податків на рахунки митних установ; – розрахунки бухгалтерії про наявність курсових різниць;
Погашення заборгованості	
– виписки банку (при надходженні грошових коштів на рахунок), ПКО (при здійсненні розрахунків безпосередньо на підприємстві)	– виписки банку

Схема обробки первинних документів та обліку розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «XXXXXXXXX» представлено на рис. 2.3.

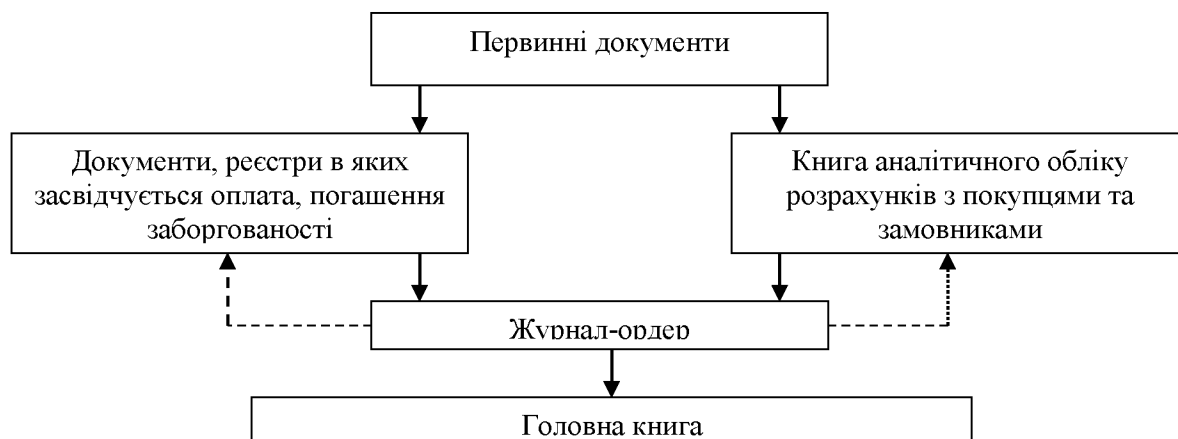

Рис. 2.3. Схема первинного обліку розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «XXXXXXXXX»

Облік розрахунків з покупцями та замовниками в ТОВ «XXXXXXXXX» ведеться на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» та використовується субрахунок для вітчизняних покупців – 361. Організація синтетичного обліку по розрахунках з покупцями і замовниками ТОВ «XXXXXXXXX» наведена на рис. 2.4.

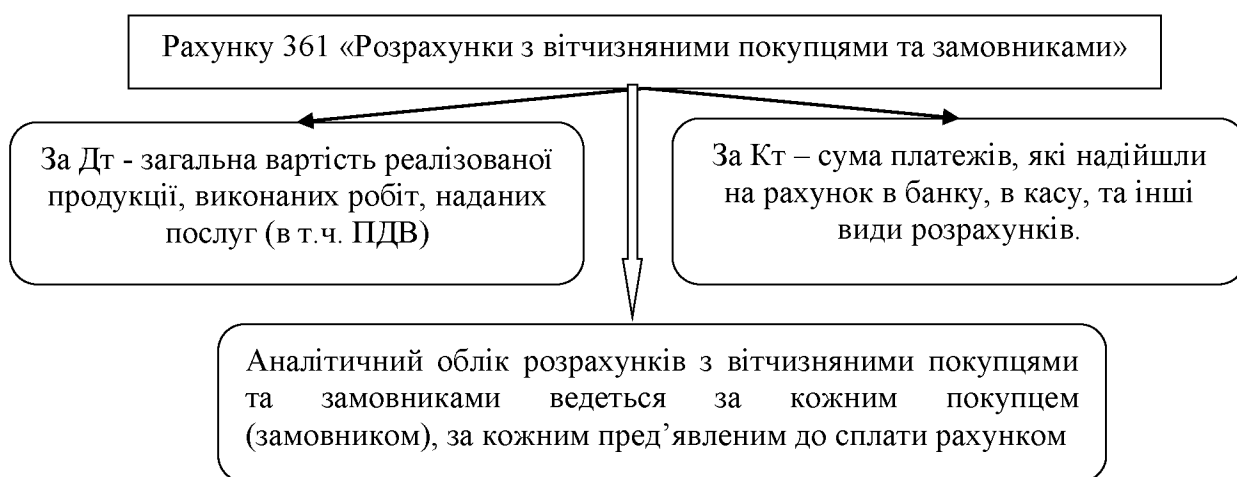

Рис. 2.4. Організація синтетичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «XXXXXXXXX»

Загальна схема організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками наведена рис. 2.5.

У табл. 2.8 узагальнено наявність та рух сільськогосподарської продукції ТОВ «XXXXXXXXX» для наочного бачення видів продукції, які реалізує підприємство.

Таблиця 2.8

Наявність та рух сільськогосподарської продукції ТОВ «XXXXXXXXX»

Роки	Обсяг продукції		
	реалізованої покупцям	проданої переробним підприємствам	витраченої для посіву (посадки)
Пшениця			
2019	4219		501
2020	7869	-	273
2021	8029		800
Кукурудза на зерно			
2019	42210		
2020			
2021	27254		
Ячмінь			
2019	374		199
2020	4932		170
2021			
Соя			
2019		414	59
2020	5007		
2021			293
Соняшник			
2019	6600		
2020	3949	5051	
2021	4940	6353	

Порядок оформлення первинних документів, що підтверджують факт відвантаження залежить від умов реалізації:

1. Передоплата: Рахунок вхідний від ТОВ «XXXXXXXXX» → Виписка банку (Дт 311 Кт 681) → Податкова накладна (Дт 643 Кт 641) → Видаткова накладна (Дт 361, 377 Кт 701, Дт 701 Кт 643, Дт 361 Кт 681).

Розглянемо приклад ТОВ «XXXXXXXXX» заключило договір з ПП «Олія-Петро-Романівка», кількість товару соняшник 10000 ц на суму 998 грн/ц., собівартість 1 ц – 635,2 грн. Умова – передоплата.

Типова кореспонденція рахунків при попередній оплаті покупцями вартості продукції наведена в табл. 2.9.

Таблиця 2.9

**Відображення на рахунках бухгалтерського процесу реалізації продукції та
розрахунків з покупцями ТОВ «XXXXXXXX» на умовах попередньої
оплати**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Надійшла передоплата від ПП «Олія-Скорохоове»	311	681	9 980 000
Відображене податкове зобов'язання з ПДВ	643	641	1 663 333,33
Нараховано дохід від реалізації соняшнику	361	7015	9 980 000
Списано ПДВ	7015	643	1 663 333,33
Списано собівартість соняшнику	9015	275	6 352 000
Заклучна операція	681	361	9 980 000
Списано на фінансовий результат:			
собівартість реалізованої продукції	791	9015	6 352 000
дохід від реалізації соняшнику	7015	791	8 316 666,67

2. Післяплата: Видаткова накладна (Дт 361, 37 Кт 701) → Податкова накладна (Дт 701 Кт 641) → Виписка банку (Дт 311 Кт 361, 37). Крім того, використовується часткова оплата або бартер.

Порядок відображення операцій з обліку процесу реалізації з післяплатою ТОВ «XXXXXXXX» наведено в табл. 2.10.

Таблиця 2.10

**Відображення на рахунках бухгалтерського процесу реалізації продукції
ТОВ «XXXXXXXX» на умовах післяплати**

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
	Дебет	Кредит	
Реалізовано готову продукцію (зерно кукурудзи) за контрактною вартістю	361	7013	12000,00
Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	7013	641	2000,00
Списана собівартість реалізованої кукурудзи	9013	274	8000,00
Надійшла на поточний рахунок оплата від покупця	311	361	12000,00
Списано дохід (кредитове сальдо субрахунку 7013) на фінансові результати підприємства	7013	791	10000,00
Списано собівартість реалізованої кукурудзи на фінансові результати	791	9013	8000,00

Поточна дебіторська заборгованість включається до підсумку балансу за

чистою вартістю її реалізації. При цьому чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості визначається як сума поточної дебіторської заборгованості, зменшена на резерв сумнівних боргів. У ТОВ «XXXXXXXXXX» резерв сумнівних боргів не визначається, тому це питання розглянемо в теоретичному аспекті.

Відповідно до П(С)БО 10 дебіторська заборгованість, яка підлягає резервуванню, має бути: а) поточною, б) фінансовим активом – контрактом, який дає право отримати грошові кошти або фінансові активи від іншого підприємства; в) не бути придбаною; г) не повинна призначатися для продажу.

Сума резерву сумнівних боргів визначається за одним із двох методів:

1. Метод абсолютної суми сумнівної заборгованості, згідно якого необхідно провести аналіз платоспроможності окремих дебіторів на предмет виявлення сум сумнівної заборгованості.

Приклад (умовний). Дебіторська заборгованість ТОВ «XXXXXXXXXX» на 31 грудня 2021 року становить 103030 грн. В 2020 році резерв сумнівних боргів не був створений. В табл. 2.11 наведено суми дебіторської заборгованості по кожному дебітору, в т.ч. суми сумнівної заборгованості.

Таблиця 2.11

Дебіторська заборгованість ТОВ «XXXXXXXXXX» на 31 грудня 2021 року

Назва контрагента	Сума дебіторської заборгованості, грн	у т.ч. сума сумнівної заборгованості, грн
ФГ «Сонце»	37 834	-
ТОВ «Агрозбір»	28 010	28 010
СТОВ «Козачка»	19 620	-
ПП «Миргородсіті»	17 566	-
Всього	103 030	28 010

На загальну суму виявленої сумнівної заборгованості створюється резерв на наступний рік - 28 010 грн. У бухобліку нарахування резерву сумнівних боргів належить до витрат діяльності та відображається за Дт 944 та Кт 38.

Аналітичний облік ведеться в розрізі боржників та за строками непогашений дебіторської заборгованості. Цей метод прийнятний, якщо у

підприємства незначна кількість постійних контрагентів, про платоспроможність яких воно має достовірну інформацію.

2. Метод застосування коефіцієнта сумнівності, за яким сума резерву визначається як добуток сальдо дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності (Кс). Кс можна розрахувати кількома способами: а) визначання частки безнадійних боргів у чистому доході; б) класифікації дебзаборгованості за строками непогашення; в) визначення середньої питомої ваги списаної протягом періоду дебіторської заборгованості у сумі дебіторської заборгованості на початок відповідного періоду за попередні 3 - 5 років.

За методом питомої ваги безнадійних боргів Кс визначається як співвідношення між сумою дебіторської заборгованості за продукцію, яка визнана безнадійною (БДЗ) та чистим доходом від реалізації продукції на умовах наступної оплати попереднього періоду (ЧД):

$$PCB = ЧД_{зв} \times Кс \quad (2.7)$$

$$Кс = \frac{БДЗ}{ЧД} \dots\dots\dots (2.8)$$

Приклад (умовний). У 2021 році підприємство отримало чистий дохід від реалізації продукції на умовах наступної оплати в сумі 650 000 грн. Резерв сумнівних боргів на 2021 рік не використовувався і становить 10568,76 грн. Чистий дохід від реалізації продукції на умовах наступної оплати та сума дебіторської заборгованості за продукцію, яка визнана безнадійною у 2018 - 2021 рр. наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Сума безнадійної дебіторської заборгованості у 2018 – 2021 рр.

Період	Чистий дохід від реалізації продукції на умовах наступної оплати, грн	Сума дебіторської заборгованості за продукцію, яка визнана безнадійною, грн
2018	292 720	14 200
2019	279 030	17 000
2020	281 800	12 200
2021	288 735	18 100
Всього	1 141 835	61 500

Визначаємо величину резерву сумнівних боргів на 2021 рік: $K_c = \frac{61500}{1141835} = 0,05386$. Відрахування на створення резерву сумнівних боргів за 2021 рік становить 35009,44 грн. ($650\,000 \text{ грн} \times 0,05386$). Оскільки нарахована сума резерву сумнівних боргів (35009,44 грн) більша за резерв, який нарахований в попередньому періоді (10568,76 грн), то сума донарахування резерву відображається як Дт 944 Кт 38 на суму 24 440,67 грн ($35009,44 \text{ грн} - 10568,76 \text{ грн}$).

Процес відображення розрахунків з покупцями та замовниками у фінансовій звітності ТОВ «XXXXXXXXX» можна представити наступним чином (рис. 2.6).

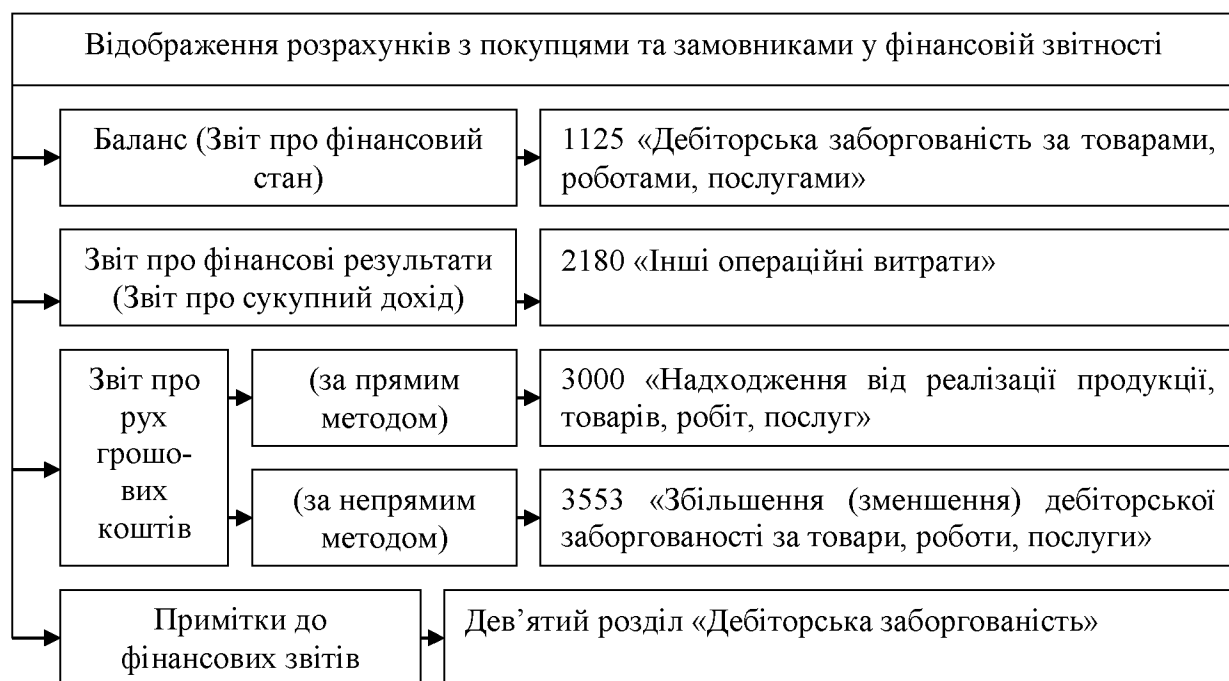

Рис. 2.6. Відображення розрахунків з покупцями та замовниками у фінансовій звітності ТОВ «XXXXXXXXX»

Розглянемо більш детально порядок відображення розрахунків з покупцями та замовниками у фінансовій звітності за рахунками бухгалтерського обліку згідно з існуючою методикою.

Інформації про розрахунки з покупцями та замовниками ТОВ «XXXXXXXXX» розкривається у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)»

(табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Детальний порядок відображення розрахунків з покупцями та замовниками у Балансі (Звіті про фінансовий стан) ТОВ «XXXXXXXXX», 2021 р.

Назва статті	Код	Джерело інформації	Сума, грн
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	1125	Сальдо Дт 36 за мінусом сальдо Кт 38 (резерв щодо заборгованості за товари, роботи, послуги)	44000

У Звіті про рух грошових коштів наводяться дані про рух грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Відображення інформації про дебіторську заборгованість за товари, роботи та послуги у Звіті про рух грошових коштів ТОВ «XXXXXXXXX» представлено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Відображення інформації про розрахунки з покупцями і замовниками у Звіті про рух грошових коштів ТОВ «XXXXXXXXX», 2021

Рядок	Показник	Облікова інформація	Сума, тис. грн.
	Надходження від:		
3000	реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Дт 30, 31, 334, 335 Кт 36, 377, 70, 681	46188
3015	авансів від покупців і замовників	Дт 30, 31 з Кт 681 (Кт 36)	30140

Дев'ятий розділ Приміток до річної фінансової звітності називається «Дебіторська заборгованість», який дає змогу визначити склад дебіторської заборгованості за строками погашення (до 12 місяців; від 12 до 18 місяців; від 18 до 36 місяців) (розділ IX).

Отже:

- синтетичний та аналітичний облік розрахунків з покупцями та замовниками у ТОВ «XXXXXXXXX» ведуть згідно чинних норм законодавства України;

- своєчасні та правильні записи на рахунках бухгалтерського обліку господарських операцій, пов'язаних з розрахунками, дають змогу накопичувати

інформацію, необхідну для складання статистичної і фінансової звітності.

2.3. Податкові аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками

ТОВ «XXXXXXXXXX» веде облік у системі оподаткування згідно чинного податкового законодавства, основою якого є ПКУ. ТОВ «XXXXXXXXXX» є платником як загальнодержавних, так і місцевих податків, веде окремий облік, в якому відбувається групування інформації про базу оподаткування, визначення показників усіх форм податкової звітності.

Облік у системі оподаткування можна визначити як систему збору і обробки податкової інформації для визначення бази оподаткування відповідно до вимог податкового законодавства.

Предметом податкового обліку є процес фінансово-господарської діяльності ТОВ «XXXXXXXXXX», але тільки у частині формування об'єкта оподаткування. Об'єкти податкового обліку для досліджуваного підприємства є бази і об'єкти оподаткування податків, які нараховуються та сплачуються.

ТОВ «XXXXXXXXXX» є підприємством, яке виробляє сільськогосподарську продукцію, має в оренді сільськогосподарські угіддя та доходи від реалізації продукції власного виробництва становить більше 75 % у структурі загальних доходів. Це є підставою для перебування досліджуваного підприємства на спрощеній системі обліку, звітності та оподаткування, а саме єдиний податок 4 групи.

Операції, пов'язані з розрахунками з покупцями та замовниками у податковому аспекті пов'язані із нарахуванням податку на додану вартість при реалізації.

Облік розрахунків за податками та платежами у досліджуваному підприємстві ведуть на рахунку 64 «Розрахунки за податками й платежами»

призначено для узагальнення інформації про розрахунки підприємства за усіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства, та за фінансовими санкціями, що справляються в дохід бюджету. Порядок справляння таких платежів регулюється чинним законодавством.

Об'єктом оподаткування ТОВ «XXXXXXXXX» є операції з: постачання продукції, місце постачання яких розташоване на території господарства.

Податковим зобов'язанням для ТОВ «XXXXXXXXX» є загальна сума ПДВ, одержана (нарахована) платником податку в звітному (податковому) періоді. Важливим для обліку податкового зобов'язання є дата виникнення, якими можуть бути: дата зарахування коштів від покупців на банківський рахунок як оплата продукції, або дата відвантаження сільськогосподарської продукції.

Податкові зобов'язання з податку на додану вартість у ТОВ «XXXXXXXXX» виникають при реалізації продукції, робіт, послуг. На суму податку на додану вартість підприємство зменшує дохід від реалізації.

Нарахування (доходу) виручки від реалізації відображається у бухгалтерському обліку ТОВ «XXXXXXXXX» проводкою: Дт 36, 66, 37 Кт 701, 702, 703, податкові зобов'язання з ПДВ: Дт 701, 702, 703 Кт 641 (аналітичний рахунок ПДВ)

При виробничих запасів дохід від продажу відображається наступною проводкою: Дт 36, 66, 37 Кт 712, податкові зобов'язання з ПДВ: Дт 713 Кт 641 (аналітичний рахунок ПДВ)

У ТОВ «XXXXXXXXX» оподаткування операцій з реалізації продукції, робіт та послуг здійснюється за ставками: 20 % - постачання великої рогатої худоби, свиней та овець, молока, жита, вівса, насіння льону, олійних культур, цукрових буряків; 14 % - для операцій з постачання пшениці та жита (меслин), ячменю, кукурудзи, соєвих бобів, свиріпи або ріпаку, соняшнику.

Податковим періодом для податку на додану вартість є один календарний місяць. Приклад відображення інформації про ПДВ у додатку 1 до Податкової

декларації з ПДВ та безпосередньо Декларації представлено нижче.

Таблиця 2.15

Розділ І. Податкові зобов'язання

№ з/п	Покупець (індивідуальний податковий номер або умовний ППН)	Податкова накладна			Обсяг постачання (без ПДВ)	Сума податку на додану вартість		
		дата	номер	ознака здійснення с/г операцій*		основна ставка	ставка 7 %	ставка 14 %
За операціями на митній території України, що оподатковуються податком на додану вартість за основною ставкою та ставками 7 % і 14 %:								
1	0235864862	02.06.2022	1		1313333,33	262666,7		
2	0235164862	12.06.2022	2		16883,08		2363,631	
3	0231364862	14.06.2022	3		8370,89		1171,925	
4	0235825862	18.06.2022	4		3112,20	622,44		
5	0235864772	25.06.2022	5		16588,27		2322,358	
6	0235864860	28.06.2022	6		8981,58	1796,32		
Усього за звітний (податковий) період						265085,4	5857,914	

Таблиця 2.16

Розділ ІІ. Податковий кредит

№ з/п	Постачальник (індивідуальний податковий номер)	Податкова накладна			Обсяг постачання (без ПДВ)	Сума ПДВ		
		період складання	ознака касового методу**	ознака здійснення с/г операцій*		основна ставка	ставка 7 %	ставка 14 %
1	2356023618	02.06.2022			7250	1450		
2	2356023619	04.06.2022			41855,8	8371,16		
3	2356023620	04.06.2022			57100	11420		
4	2556023618	10.06.2022			175416	35083,20		
5	4456023618	11.06.2022			7072,59	1414,52		
6	1656023618	15.06.2022			2193,43	438,69		
7	4156023618	15.06.2022			1702,48	340,50		
8	4856023618	16.06.2022			1400	280		
9	5056023618	17.06.2022			990,82	198,16		
10	2347023618	21.06.2022			1526,50	305,30		
11	2356773618	22.06.2022			33817,94	6763,59		
12	2356028818	23.06.2022			666,67	133,33		
13	2300023618	25.06.2022			100	20		
14	2356047618	25.06.2022			241,67	48,33		
15	2456315018	26.06.2022			254,11	50,82		
Усього за звітний (податковий) період						66317,60		

Таблиця 2.17

Податкова декларація з податку на додану вартість (витяг), грн

Код рядка	Код додатка	І. ПОДАТКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	Обсяги постачання (без ПДВ)	Сума ПДВ
			колонка А	колонка Б
1		Операції на митній території України, що оподатковуються за основною ставкою та ставками 7 % і 14 %, крім ввезення товарів на митну територію України:	х	х
1.1	Д1	операції, що оподатковуються за основною ставкою	1325427,11	265085,4
1.2	Д1	операції, що оподатковуються за ставкою 7 %		
1.3	Д1	операції, що оподатковуються за ставкою 14 %	41842,24	5857,914
				
9		Усього податкових зобов'язань (сума значень рядків (1.1 + 1.2 + 1.3 + 4.1 + 4.1.1 (-/+) + 4.2 + 4.2.1 (-/+) + 4.3 + 4.3.1 (-/+) + 6.1 (-/+) + 6.2 (-/+) + 7 (-/+) + 8) колонки Б)	х	270943,3

Продовж. табл. 2.17

Код рядка	Код додатка	ІІ. ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ	Обсяги придбання (без ПДВ)	Дозволений податковий кредит
			колонка А	колонка Б
10		Придбання (виготовлення, будівництво, спорудження, створення) товарів/послуг та необоротних активів на митній території України	х	х
10.1	Д1	з основною ставкою	331588	66317,60
10.2	Д1	зі ставкою 7 %		
10.3	Д1	зі ставкою 14 %		
				
17		Усього податкового кредиту (сума значень рядків (10.1 + 10.2 + 10.3 + 11.1 + 11.2 + 11.3 + 12 + 13.1 (-/+) + 13.2 (-/+) + 14 (-/+) + 15 (-/+) + 16 (-/+) колонки Б))	х	66317,60

Продовж. табл. 2.18

Код рядка	Код додатка	ІІІ. РОЗРАХУНКИ ЗА ЗВІТНИЙ ПЕРІОД	Сума ПДВ
18	-	Позитивне значення різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту поточного звітного (податкового) періоду (рядок 9 - рядок 17 декларації) (позитивне значення), яке сплачується до державного бюджету	204625,74
19	-	Від'ємне значення різниці між сумою податкового зобов'язання та сумою податкового кредиту поточного звітного (податкового) періоду (рядок 17 - рядок 9 декларації) (позитивне значення)	

Податкова декларація ТОВ «XXXXXXXXXX» подає до 20 числа кожного місяця, що настають за останнім календарним днем. Сплачує - до 30 числа кожного місяця.

РОЗДІЛ 3

АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

3.1. Мета, завдання та нормативно-інформаційне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Аудит у сучасних умовах господарювання відіграє значну роль для будь-якого підприємства, адже результат проведеної перевірки дозволить забезпечити формування інформації про факти господарської діяльності, реальність стану справ у системі управління господарськими процесами.

Одним з основних елементів перевірки для всіх суб'єктів господарювання, в тому числі і ТОВ «XXXXXXXXX» є аудит розрахунків. До складу таких розрахунків відносять угоди в рамках договорів купівлі-продажу, операції обміну, взаємозалік вимог, бартерні операції, вексельні розрахунки, банками за позиками, бюджетом. У результаті здійснюваної діяльності в організації утворюється заборгованість, інформація про яку повинна бути коректно представлена у фінансовій звітності.

Аудит дебіторської заборгованості дозволяє виявити борги, за якими минув термін задоволення позову, а також слабкі сторони системи бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю.

На нашу думку, метою аудиту є висловлення аудитором думки про те, чи відповідає інформація щодо розрахунків з покупцями та замовниками у всіх суттєвих аспектах нормативним документам, які регламентують порядок її підготовки і надання користувачам.

Предмет аудиту розрахунків з покупцями і замовниками – первинні документи, фінансова звітність, податкова декларація з податку на додану вартість.

Об'єктом аудиту розрахунків з покупцями і замовниками є суб'єкт господарювання – юридична особа, яка є податковим агентом –

ТОВ «XXXXXXXXXX». Об'єкти аудиту розрахунків з покупцями і замовниками відображено на рис. 3.1.

Рис. 3.1. Об'єкти аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Користувачами інформації за результатами роботи аудитора (аудиторський звіт із висловленням аудиторської думки – позитивної, умовно-позитивної, негативної, відмови від надання думки) можуть виступати:

- замовник аудиту як податковий агент та водночас відповідальна сторона
- ТОВ «XXXXXXXXXX»;

б) державна фіскальна служба за місцем реєстрації замовника як платника податків – Миргородська об'єднана державна податкова інспекція Головного управління ДФС у Полтавській області.

Для вибору методів перевірки розрахунків з покупцями і замовниками осіб є результат професійного судження аудитора. Згідно з МСА 500

найдоцільніше для перевірки розрахунків з покупцями і замовниками використовувати такі аудиторські процедури: перевірку документів або записів; повторні розрахунки (перерахунки); повторне виконання (за наявності системи внутрішнього контролю); запит; аналітичні процедури.

Перевірці розрахунків з покупцями і замовниками притаманний аудиторський ризик, як і іншим аспектам аудиту. Ризик контролю, як правило, при аудиті розрахунків з покупцями і замовниками має місце, але рівень його невисокий. В основному під внутрішнім контролем за розрахунками з покупцями і замовниками мається на увазі самоконтроль виконавця. Ризик невиявлення зворотно пропорційний ризику суттєвого викривлення. Цей ризик згідно з МСА 200 (п. Д43) є функцією ефективності аудиторських процедур та їх застосування аудитором. Оцінюючи ризики при перевірці розрахунків з покупцями і замовниками, можна взяти за основу те, що ризик: суттєвого викривлення – середній; контролю – низький; невиявлення – низький.

При проведенні аудиту розрахунків необхідно вирішити ряд завдань, серед яких (рисунок 3.2).

За темою роботи досліджуємо операційний аудит – це перевірка господарської системи, господарських операцій, цільових програм підприємства з метою оцінки продуктивності та ефективності.

Основні етапи проведення аудиту представлені у наступному вигляді:

- підготовчий – знайомство з підприємством клієнта; попередня оцінка аудиторського ризику та його компонентів; попередній вибір стратегії аудиту та об'єму робіт; вирішення питання про можливість перевірки; вирішення питань договору; обмін з клієнтом листом-зобов'язанням.

- технологічний – заключення договору уточнення аудиторського ризику та його компонентів; уточнення стратегії аудиту та об'єму робіт; розрахунок суттєвості та ризику, тестування системи обліку та контролю; розробка плану та програми аудиту; збір аудиторських свідчень; документування перевірки; оцінка аудиторських свідчень; оцінка зразка вибірки; коригування програми

аудиту; виконання програми; тестування контрольних процедур.

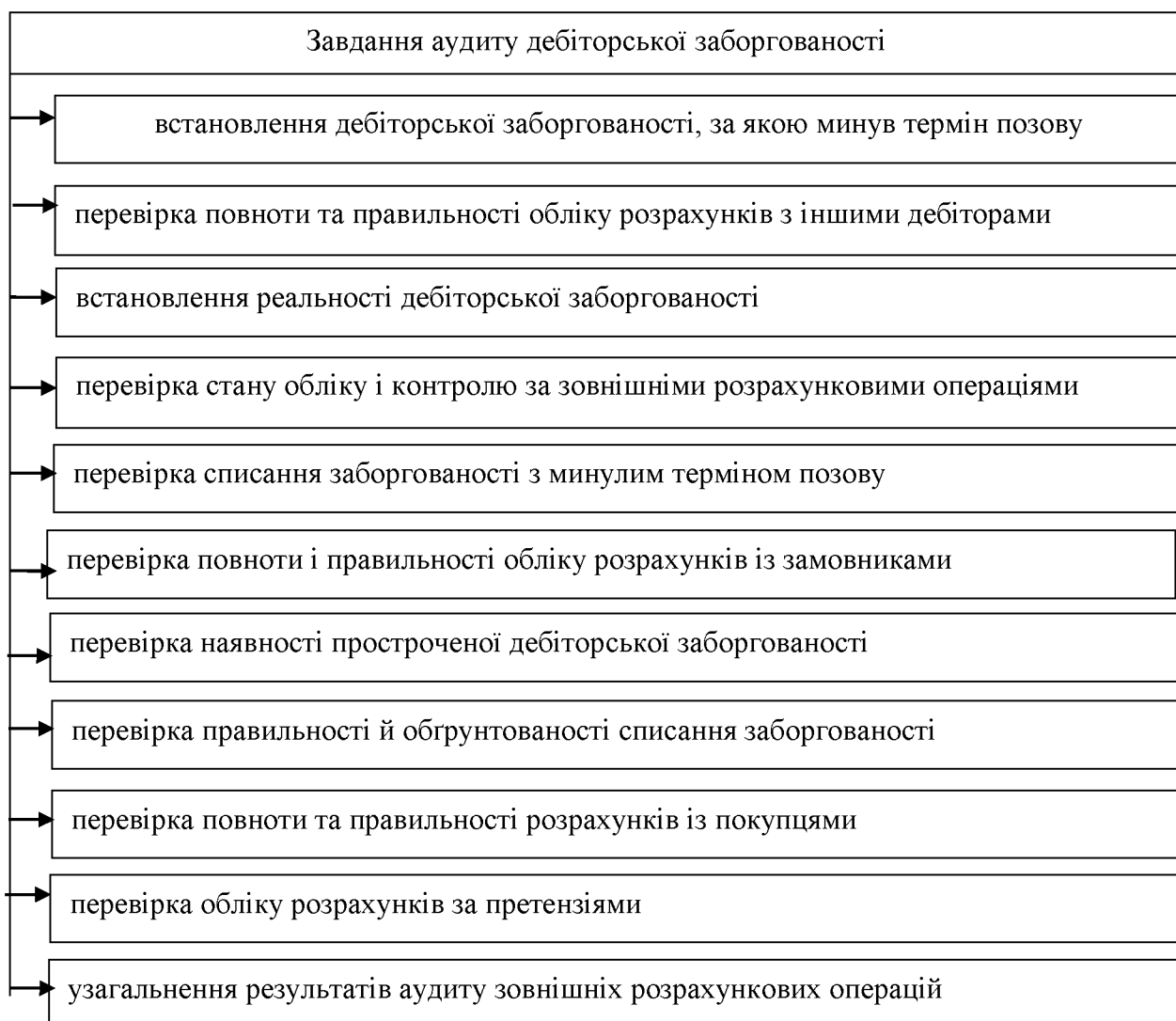

Рис. 3.2. Завдання аудиту дебіторської заборгованості

Для цього етапу, на нашу думку, притаманні: а) перевірка інструкцій, положень та облікової політики підприємства у частині здійснення розрахунків підприємства, оцінка ризику і ступеня істотності; б) перевірка по суті: перевірка актів звірення з контрагентами підприємства, проведення позитивних та негативних вибіркового опитувань, одержання зовнішніх документальних свідчень про можливість погашення зобов'язань, перевірка наявних і безготівкових форм розрахунків; в) аналіз бухгалтерської звітності з метою підтвердження вірогідності та реальності.

- заключний – групування виявлених помилок; формування робочого

листка можливих виправлень; аналіз суттєвості не виправлених помилок; перевірка узгодженості показників після виправлень; оцінка можливості підприємства продовжувати свою діяльність; оформлення контрольного листа; завершення аудиту; вибір аудиторського заключення і формування аудиторського звіту (підпис акта прийому-здачі аудиторського заключення).

Нормативно-інформаційне забезпечення аудиту розрахунків з покупцями і замовниками включають різні джерела інформації, які умовно можна узагальнити в групи:

1. Законодавчі акти: Податковий кодекс України (розділ IV); П(С)БО; Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту.

2. Первинні облікові документи, що підтверджують: первинні документи з обліку розрахунків (договори, рахунки-фактури, накладні, касові ордери, банківські виписки та інші документи); облікові реєстри, що використовуються для відображення господарських операцій з обліку коштів; акти та довідки попередніх ревізій.

3. Регістри аналітичного обліку за рахунками бухгалтерського обліку 301, 36, 64 та інші.

4. Акти та довідки попередніх ревізій, аудиторські висновки та інша документація, що узагальнює результати контролю.

5. Дані фінансової звітності («Баланс (Звіт про фінансовий стан), «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»).

6. Податкова звітність.

3.2. Методика та техніка проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Процес планування в проведенні аудиторської перевірки розрахунків з дебіторами за надані послуги розпочинається ще на етапі укладання договору і

є невід'ємною його частиною на протязі всієї перевірки.

Обов'язковим при проведенні аудиту є складання програми аудиту - документу, що містить перелік завдань у визначеній послідовності їх виконання, приклад розробленої програми наведено в додатку.

У табл. 3.1. узагальнимо аудиторські процедури, які використовуються про аудиті розрахунків з покупцями та замовниками.

Таблиця 3.1

Програма аудиту дебіторської заборгованості

Аспекти аудиту	Аудиторські процедури
Якісний аспект	Цілі: 1) заборгованість, яка належить підприємству на дату складання звітності; 2) залишки на рахунках 36, 37 включають усі суми заборгованостей, що винні підприємству; 3) залишки за реалізовану продукцію оцінені за чистою вартістю реалізації; 4) розкриті й точно представлені права і зобов'язання по переданій, дисконтованій та уступленій заборгованості; 5) правильно оцінена і розкрита ДЗ пов'язаних осіб.
Оцінка системи внутрішнього контролю.	1. Процедури контролю повноти даних: перевірка черговості нумерації господарських операцій, первинних документів та реєстрів; перевірка обробки всіх даних методом "перевірочних сум"; узгодження даних з різних джерел. 2. Процедури контролю точності: перевірка того, що дані відносно сум та дат у документах або операціях наведені правильно; перевірка того, що операції в бухгалтерському обліку відображені повністю, на відповідному рахунку та своєчасно. 3. Процедури контролю за дотриманням законності господарських операцій. 4. Процедури контролю за збереженням активів.
1. Наявність	Перевірка по суті. 1. Отримання підтвердження від покупців та інших дебіторів про наявність у них кредиторської заборгованості перед клієнтами. Звірку з клієнтами рекомендується проводити так: за усіма заборгованостями, що містять значні суми; вибірково для всіх інших заборгованостей. 2. Провести документальне підтвердження сум заборгованостей шляхом перевірки рахунків-фактур, актів приймання-передачі ПММ та виписок банку.
2. Повнота	1. Провести звірку даних реєстру (книги) реалізації, акта прийому-передачі ПММ аналітичних рахунків та виписок банку. 2. Провести аналітичні процедури. Розрахувати наступні показники: оборотність дебіторської заборгованості; питому вагу ДЗ у структурі балансу; обсяг реалізації на одиницю активів; коефіцієнт валової виручки.
3. Оцінка	1. Перевірити правильність розрахунку резерву сумнівних боргів.
4. Права і зобов'язання	1. Перевірити, чи наявні договори на кожну реалізацію.
5. Наведення і розкриття	1. Провести аналіз рахунків дебіторської заборгованості з метою класифікації її на: заборгованість, що виникла від реалізації товарів, робіт, послуг; заборгованість за розрахунками з бюджетом; заборгованість, що виникла від реалізації основних засобів та виробничих запасів; іншу поточну дебіторську заборгованість; короткострокову та довгострокову.

Аудит повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки наскільки вони відповідають перевірній фінансовій інформації.

Для того щоб аудитор висловив незалежну думку, він повинен одержати гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах інформації достовірна і достатня. Застосування аналітичних процедур повинно бути передбачене при порівнянні сум по рахунках зобов'язань із даними попереднього періоду і даними поточного періоду з метою встановлення відхилень, які виникли по залишках на рахунках заборгованості.

При перевірці аналітичних рахунків дебіторської заборгованості альтернативними процедурами можуть бути перевірки надходжень коштів, документів на відвантаження чи іншої документації для отримання доказів передумови існування і тестування продажів на звітну дату для одержання доказів відносно передумови повноти.

Аналіз дебіторської заборгованості є одним з перших етапів аудиту. Мета аналізу поточної дебіторської заборгованості – оцінювання рівня, структури дебіторської заборгованості, ефективності інвестування в дебіторську заборгованість фінансових засобів, визначення фактично непогашеної заборгованості за попередні періоди.

Як правило, вивчати дебіторську заборгованість можна за наступними основними напрямками: визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів; оцінка складу і структури дебіторської заборгованості; розрахунок періоду погашення та її оборотності; вивчення впливу факторів на заборгованість даного типу; визначається частка сумнівної та безнадійної заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості; порівнюється обсяг дебіторської заборгованості з розмірами кредиторської.

Використовуючи дані фінансової звітності ТОВ «XXXXXXXXXX» («Баланс (Звіт про фінансовий стан)») проведемо аналізу динаміки, складу, структури дебіторської заборгованості за 2019 – 2021 рр.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXX»
за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Довгострокова дебіторська заборгованість	1074	58,4	-	-	-	-	-1074	-100
Дебіторська заборгованість за продукцію	25	1,4	63	4,7	44	3,1	+19	+76,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
За виданими авансами	210	11,4	314	23,5	46	3,2	-164	-78,1
З бюджетом	453	24,6	936	70,2	1335	93,6	+882	У 2,9 р.
Інша поточна дебіторська заборгованість	78	4,2	21	1,6	1	0,1	-77	-98,7
Всього	1840	100,0	1334	100,0	1426	100,0	-414	-22,5

Аналіз табл. 3.2 показав, що сума дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXX» у 2021 році порівняно з 2019 роком зменшилась на 414 тис. грн. або на 22,5%, за рахунок суми іншої поточної дебіторської заборгованості, яка знизилась на 77 тис. грн., або на 98,7%, довгострокової дебіторської заборгованості на 1 млн. 74 тис. грн. та за розрахунками за виданими авансами, що знизились на 164 тис. грн., або на 78,1%.

Збільшення відмічено по заборгованості за продукцію ТОВ «XXXXXXXXX» на 19 тис. грн., або на 76% та за розрахунками з бюджетом на 882 тис. грн., або у 2,9 рази.

У структурі дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXX» за 2020 – 2021 рр. переважає частка заборгованості за розрахунками з бюджетом – 70,2% та 93,6%. У 2019 році – частка довгострокової дебіторської заборгованості – 58,4%.

Логічним продовженням аналізу стану розрахунків ТОВ «XXXXXXXXX»

є узагальнення та порівняння результатів проведеного аналіз дебіторської та кредиторської заборгованостей. Для порівняльного аналізу розглянемо дані табл. 3.3.

Таблиця 3.3

**Порівняльний аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості
ТОВ «XXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр., тис. грн (станом на кінець року)**

Види заборгованості	Дебі- торська	Креди- торська	Перевищення заборгованості	
			дебіторської	кредиторської
2019 р.				
За товари, роботи та послуги	25	5378	-	+5353
За виданими авансами	210	-	+210	-
З бюджетом	453	199	+254	-
За одержаними авансами	-	8	-	+8
Інша заборгованість	78	-	+78	-
Всього	766	5585	-	+4819
2020 р.				
За товари, роботи та послуги	63	337	-	+274
За виданими авансами	314	-	+314	-
З бюджетом	936	198	+738	-
Зі страхування	-	1	-	+1
З оплати праці	-	50	-	+50
За одержаними авансами	-	8	-	+8
Інша заборгованість	21	-	+21	-
Всього	1334	594	+740	-
2021 р.				
За товари, роботи та послуги	44	4998	-	+4954
За виданими авансами	46	-	+46	-
З бюджетом	1335	1757	-	+422
Зі страхування	-	11	-	+11
З оплати праці	-	79	-	+79
За одержаними авансами	-	2464	-	+2464
Інша заборгованість	1	-	+1	-
Всього	1426	9309	-	+7883

Отже, протягом 2019 та 2021 рр. переважає кредиторська заборгованість ТОВ «XXXXXXXXX» над дебіторською відповідно на 4 млн. 819 тис. грн. та 7 млн. 883 тис. грн. У 2020 році дебіторська заборгованість переважає над кредиторською на 740 тис. грн.

На підставі аналізу динаміки дебіторської заборгованості підприємства і складеного прогнозу її стану керівники приймають рішення щодо стратегії

кредитної політики підприємства, основні складові якої такі: період кредитування, стандарти кредитоспроможності, політика інкасації.

У фінансовому аналізі має значення співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX». Він показує ступінь покриття кредиторської заборгованості вимогами на користь підприємства. Цей показник характеризує відношення розрахунків за придбану та поставлену продукцію. Для визначення цього показника використовується формула:

$$K_k = \frac{ДЗ_{\pi}}{КЗ_{\pi}}, \quad (3.1)$$

де ДЗ_т – дебіторська заборгованість за товари, послуги за певний період,

КЗ_т – кредиторська заборгованість за товари, послуги за певний період.

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXXXXXXXXX» представимо у вигляді табл. 3.4. та рис. 3.3.

Таблиця 3.4

Розрахунок коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості за товарними операціями ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2021 р. (+;-) до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
Дебіторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	25	63	44	+19	+76
Кредиторська заборгованість за товари, послуги, тис. грн.	5378	337	4998	-380	-7,1
Коефіцієнт по комерційними операціям	0,005	0,187	0,009	0,004	x

Коефіцієнт співвідношення по товарними операціям ТОВ «XXXXXXXXXX» протягом досліджуваних років є на низькому рівні, оскільки менший 1, що свідчить про нестабільний стан розрахунків. По коефіцієнту співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціям ТОВ «XXXXXXXXXX» спостерігається тенденція до зростання, що пов'язано із збільшенням суми товарної дебіторської заборгованості.

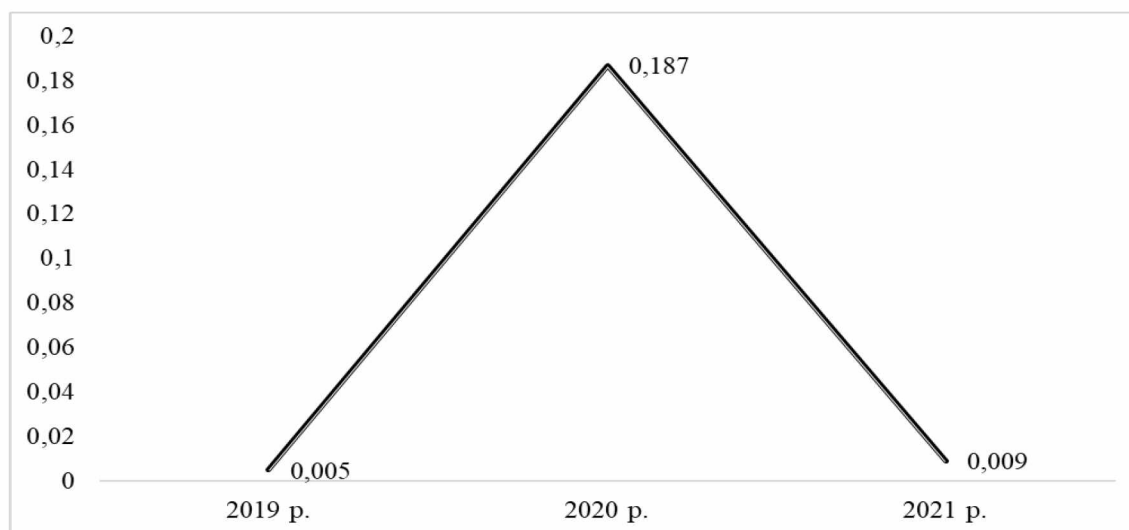

Рис. 3.3. Динаміка коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості по товарними операціями ТОВ «XXXXXXXXXX» за 2019 – 2021 рр.

Тобто, можна сказати, що зміна коефіцієнта співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, а саме його збільшення відбулося за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, послуги ТОВ «XXXXXXXXXX» (на 76%), порівняно з зниженням кредиторської заборгованості за товари, роботи та послуги (на 7,1%).

Аудитору доцільно розпочинати перевірку стану розрахунків ТОВ «XXXXXXXXXX» з аналізу матеріалів інвентаризації розрахунків з дебіторами ТОВ «XXXXXXXXXX».

Загальні принципи проведення інвентаризації, а також правила документального оформлення її результатів регламентує Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань.

Інвентаризація заборгованостей (дебіторської і кредиторської) ТОВ «XXXXXXXXXX» полягає у звірці документів і записів у реєстрах обліку і перевірці обґрунтованості сум, відображених на відповідних рахунках, та оформлюється актом інвентаризації.

Строки та періодичність проведення річної інвентаризації розрахункових

операцій ТОВ «XXXXXXXXX» представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Строки та періодичність річної інвентаризації розрахункових операцій

Об'єкт інвентаризації	Строк проведення	Періодичність проведення
1. Дебіторська і кредиторська заборгованість	Протягом 3 місяців до дати річного балансу (з 01.10 до 31.12)	Щороку
2. Інші зобов'язання		

Основні етапи та документальне забезпечення інвентаризації заборгованості представлено у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Алгоритм інвентаризації дебіторської та кредиторської заборгованості

Етап	Характеристика
I. Звірка з дебіторами і кредиторами	Підприємство-кредитор передає всім своїм дебіторам виписки з аналітичних рахунків про їх заборгованість, і в свою чергу отримує виписки про стан своєї кредиторської заборгованості. Якщо до кінця звітного періоду розбіжності не усунені або залишаються нез'ясованими, розрахунки з дебіторами і кредиторами відображаються кожною стороною в сумах, які обліковуються у бухгалтерському обліку та визнаються нею правильними.
II. Проведення документальної перевірки розрахунків	У ході річної інвентаризації розрахунків шляхом документальної перевірки встановлюють: правильність розрахунків з банками, контролюючими органами, іншими підприємствами, а також структурними підрозділами підприємства, виділеними на окремі баланси; заборгованість підзвітних осіб.
III. Аналіз отриманих у процесі звірки та документальної перевірки відомостей	Інвентаризація заборгованостей полягає у звірванні документів та записів у реєстрах обліку і перевірці таких заборгованостей стосовно: дотримання строку позовної давності; обґрунтованості сум, що обліковуються на рахунках обліку розрахунків з покупцями, замовниками, постачальниками, підрядниками, отриманих і виданих векселів, отриманих позикових коштів, наданих кредитів (позик), з підзвітними особами, депонентами, іншими дебіторами та кредиторами.
IV. Документальне оформлення результатів інвентаризації	За результатами інвентаризації розрахунків оформляють акт інвентаризації. Форму акта інвентаризації ви можете обирати з декількох форм, таких як: - акт інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами. До нього додають довідку про дебіторську і кредиторську заборгованість, за якими строк позовної давності сплив. У цій довідці вказують: (а) найменування і місцезнаходження дебіторів або кредиторів, (б) суми заборгованостей зі строком позовної давності, що сплив, (в) причини і підстави виникнення заборгованості, (г) дату, на яку строк позовної давності за заборгованістю сплив. - акт інвентаризації розрахунків з покупцями, постачальниками й іншими дебіторами і кредиторами.
V. Відображення результатів інвентаризації в бухгалтерському та податковому обліку	

Витяг з Акту інвентаризації ТОВ «XXXXXXXXXX» представлено у табл. 3.7.

Таблиця 3.7

Акт інвентаризації розрахунків з дебіторами і кредиторами (витяг)

Дебітор		Субрахунок	Сума дебіторської заборгованості за даними бухгалтеру			Із загальної суми, вказаної в графі 4, зазначається заборгованість, за якою минув строк позовної давності
Найменування	ЄДРПОУ		Всього	У тому числі		
				Заборгованість, що підтверджена дебіторами	Заборгованість, що не підтверджена дебіторами	
1	2	3	4	5	6	7
ТОВ «Крут»	34567890	361	12380,00	8130,00	4250,00	2500,00
...	...	...	...	...	...	...
ТОВ «Гоа»	11223344	371	6520,00	6520,00	-	-
Разом	х	х	63518,00	53218,00	10300,00	6800,00

У бухгалтерському обліку результати інвентаризації відображають, керуючись нормами П(С)БО 10.

Наступним є вивчення документального оформлення господарських операцій ТОВ «XXXXXXXXXX», дотримання правил складання й оформлення документів, оскільки порушення у багатьох випадках пов'язано саме з підробкою документів.

Спочатку необхідно вивчити договори ТОВ «XXXXXXXXXX» з покупцями, при цьому аудитору слід звертати увагу не тільки на умови договорів, але і на доцільність такого виду договірних відносин.

Вивчивши умови договірних відносин ТОВ «XXXXXXXXXX» з покупцями, аудитору необхідно вивчити документальне оформлення операцій у розрізі окремо взятих договорів. Далі аудитор здійснює взаємну перевірку видаткових накладних, рахунків, виписок банку і договорів поставки: підсумкові та

проміжні суми у видаткових накладних, рахунках та договорах повинні бути тотожні. У виписці банку у графі «призначення платежу» обов'язково має бути вказаний номер рахунку, згідно з яким покупець здійснював оплату.

При аудиті розрахунків з покупцями та замовниками та реалізації продукції сільгосппризначення необхідно звернути на правильність укладення договорів на реалізацію, оформлення документів на відвантаження продукції та формування ціни реалізації. Зокрема, вибіркова перевірка первинних документів ТОВ «XXXXXXXXXX» щодо процесу реалізації показала:

1) господарські операції з реалізації продукції рослинництва ТОВ «XXXXXXXXXX» (зерно кукурудзи) по замовленням № 1 (ФОП Овчарук), 2 (ТОВ «Зерро»), 3 (Молочна ферма Нестеренків) оформлені відповідними договорами;

2) договори з ФОП Овчарук, ТОВ «Зерро» та Молочною фермою Нестеренків укладені відповідно до вимог цивільного законодавства;

3) факт реалізації кукурудзи на зерно без укладення договору з ТОВ «МДВ»: на суму 42120 грн з ПДВ. Відміток про замовлення у книзі реєстрації також не виявлено. Відпуск готової продукції здійснено згідно накладної від 02.12. Згідно журналу господарських операцій оплату за відвантажену продукцію отримана в повному обсязі на розрахунковий рахунок ТОВ «XXXXXXXXXX». Банківської виписки від 02.12. не виявлено.

У ході аудиту повноти і своєчасності розрахунків з ТОВ «XXXXXXXXXX» за реалізовану продукцію рослинництву перевірено:

1) повноту касових надходжень ТОВ «XXXXXXXXXX» та наявності всіх ПКО;

2) своєчасність і повноту погашення товарної дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXXX».

У ході перевірки ТОВ «XXXXXXXXXX» виявлено:

1) наявність усіх ПКО по оприбуткуванню виручки від реалізації продукції рослинництва;

2) виручка оприбуткована до каси ТОВ «XXXXXXXXXX» в повному обсязі;

3) відсутність виписок банку по оприбуткуванню виручки від реалізації продукції на поточному рахунку ТОВ «XXXXXXXXXX».

У табл. 3.8 узагальнено результати перевірки первинних документів ТОВ «XXXXXXXXXX».

Таблиця 3.8

Робочий документ аудитора по перевірці правильності заповнення первинних документів по реалізації продукції та розрахунках з покупцями

Контрольні питання по перевірці десятих документів	Відповіді		Кількість помилок
	Так	Ні	
Указівка реквізитів	10	-	-
Правильність указівки суми	10	-	-
Відсутність виправлень	9	1	2
Існування підстави (договору)	10	-	-
Правильність форми розрахунку	10	-	6
Своєчасність оформлення	8	2	2

Важливим є підтвердження відповідності якості, номенклатури, кількості та ціни відвантажених товарів, зазначеним у договорі. У разі виявлення розбіжностей аудитор проводить зустрічну перевірку з покупцем шляхом запиту акту звірки розрахунків.

Для отримання інформації про реальний стан дебіторської заборгованості можна надіслати листи-запити підприємствам-боржникам про звірку даних (та самостійно провести зустрічні перевірки).

Для вивчення питання звірки розрахунків розглянемо на прикладі звірку розрахунків між ТОВ «XXXXXXXXXX» та контрагентами (табл. 3.9, табл. 3.10).

Таблиця 3.9

Акт звірки розрахунків ТОВ «XXXXXXXXXX» та ТОВ «Романівка» (витяг)

№ з/п	Підтвердний документ		За даними ТОВ «XXXXXXXXXX»		За даними ТОВ «Романівка»		Розбіжності
	дата	назва і номер документа	Дт	Кт	Дт	Кт	
	Сальдо на 01.09.2021 р.		-	-	-	-	-
1	04.09.2021 р.	Видаткова накладна №256	53080,00	-	-	53080,00	-
2	07.11.2021 р.	Платіжне доручення №301	-	77860,00	77860,00	-	-
3	20.11.2021 р.	Видаткова накладна	38350,00	-	-	38350,00	-

	№407					
Обороти за період	91430,00	77860,00	77860,00	91430,00	-	
Сальдо на 30.11.2021 р.	13570,00	-	-	13570,00	-	

Акт звірки розрахунків, який складено між ТОВ «XXXXXXXXXX» (код ЄДРПОУ 33830885) і ТОВ «Романівка» (код ЄДРПОУ 33849021) свідчить, що станом на 30.11.2021 р. сальдо розрахунків між сторонами за договором від 31.08.2021р. № 254/21 становить 13570 грн.

Таблиця 3.10

Акт звірки розрахунків ТОВ «XXXXXXXXXX» та ТОВ «Петро-Романівка-зерно» (витяг)

За даними ТОВ «XXXXXXXXXX», УАН				За даними ТОВ «Петро-Романівка-зерно», УАН			
Дата	Документ	Дебет	Кредит	Дата	Документ	Дебет	Кредит
Сальдо початкове				Сальдо початкове			
Договір купівлі-продажу							
Сальдо початкове				Сальдо початкове			
27.01.22	Реалізація продукції (2 від 27.01.2022)	43200,00		27.01.22	Реалізація продукції (2 від 27.01.2022)		43200,00
15.02.22	Надходження на рахунок в банку (2 від 15.02.2022)		43200,00	15.02.22	Надходження на рахунок в банку (2 від 15.02.2022)	43200,00	
15.08.22	Надходження на рахунок в банку (3 від 15.08.2022)		43200,00	15.08.22	Надходження на рахунок в банку (3 від 15.08.2022)	43200,00	
28.09.22	Реалізація продукції (4 від 28.09.2022)	43200,00		28.09.22	Реалізація продукції (4 від 28.09.2022)		43200,00
Обороти по договору:		86400,00	86400,00	Обороти по договору:		86400,00	86400,00
Сальдо кінцеве				Сальдо кінцеве			

Використовуючи метод зустрічної перевірки, можна виявити зловживання, за яких двосторонні операції по-різному відображаються в кожній зі сторін (неоприбуткування отриманих від постачальників ТМЦ, наявність безтоварних операцій та ін.). Аудитор складає акти звіряння на підтвердження дебіторської заборгованості та оформлює робочий документ, який

представлено вище у таблицях та додатку.

Під час перевірки необхідно встановити, чи правильно відображені за статтями балансу відповідні залишки заборгованості. Для цього порівнюють залишки за кожним видом розрахунків на одну і ту саму дату за даними аналітичного обліку із залишками за синтетичним рахунком 36, де також обліковується заборгованість замовників за надані послуги і виконані роботи, Головною книгою і Балансом. Звіряння залишків дебіторської заборгованості за товари роботи, послуги ТОВ «XXXXXXXXXX» представлено у табл. 3.11 та робочому документі аудитора.

Таблиця 3.11

**Звірення залишків розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ
«XXXXXXXXXX» станом на 31.12.21 р.**

Рахунок у Головній книзі	Залишок по Головній книзі	Залишок по журналу-ордеру	Відхилення	Причини
36	44000	44000	-	-

З метою виявлення відхилень бухгалтерського і податкового обліку розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «XXXXXXXXXX» від встановлених норм наведемо змодельовані ситуації виявлення таких порушень.

В ході змодельованої аудиторської перевірки та повторних процедур контролю визначено що, в результаті реалізації продукції в обліку було здійснено такі записи (табл. 3.12):

Таблиця 3.12

**Відомість бухгалтерських записів по реалізації продукції ТОВ
«XXXXXXXXXX»**

За даними підприємства				За даними аудиту			
Зміст операції	Дт	Кт	Сума	Зміст операції	Дт	Кт	Сума
Відвантажене зерно озимої пшениці за собівартістю	90	27	9000	Відвантажене зерно озимої пшениці за собівартістю	90	27	9000
Оприбутковується виручка за зерно	36	701	12000	Оприбутковується виручка за зерно	36	701	12000
Надійшли кошти в	31	36	12000	Нараховано податок на	701	641	2000

банк від покупців або замовників				додану вартість			
				Надійшли кошти в банк від покупців або замовників	31	36	12000

У фінансовій звітності ТОВ «XXXXXXXXXX» (ф. 1 та ф. 2) виникнуть такі коригування:

1. У ф. № 1 в пасиві слід збільшити суму по рядку 1620 «Поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом» на 2000 грн, зменшити суму чистого прибутку на суму 2000 грн. В результаті валюта балансу ТОВ «XXXXXXXXXX» не зміниться.

2. У ф. № 2 по рядку 2000 необхідно зменшити суму доходу на 2000 грн. В результаті сума фінансових результатів від операційної діяльності ТОВ «XXXXXXXXXX» зменшиться на 2000 грн, на таку ж суму зменшиться сума чистого прибутку.

За результатами аудиту було виявлено, що ТОВ «XXXXXXXXXX» не відобразило податкове зобов'язання на суму 2000 грн. Штраф аудитора становить 5% на суму 100 грн. А контролюючого органу штраф буде дорівнювати 50% на суму 1000 грн. Економічна ефективність становить $1000 - 100 = 900$ грн.

Усі дії аудитора під час його проведення фіксуються в робочих документах. Ці документи не мають затвердженої форми, а складаються в довільній формі, яка є зручною для аудитора. Головна необхідність складання робочої документації аудитора - це надання вагомих доказів при формуванні аудиторського висновку.

3.3. Узагальнення результатів аудиторського дослідження

За результатами проведення перевірки аудитор складає два підсумкових документи: аудиторський звіт та Аудиторський висновок (Звіт незалежного

аудитора).

Аудиторський звіт є широким оскільки, відображає усі виявлені під час перевірки порушення та зауваження. Він складається відповідно до домовленості між аудитором і замовником. Цей документ складається виключно для замовника.

Аудиторський висновок може бути наданий широкому колу користувачів.

У аудиторському звіті відображається інформація про недоліки в обліковому відображенні розрахунків з покупцями та замовниками, які можуть спричинити суттєві помилки у фінансовій звітності, наводяться рекомендації щодо удосконалення системи бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю у ТОВ «XXXXXXXXX». Ці дані доводяться до керівництва підприємства.

Слід зазначити, що аудиторський звіт не може відображати всі наявні недоліки підприємства, бо у ньому зазначаються лише помилки, що були виявлені під час даної аудиторської перевірки.

Аудиторська фірма на основі загальноприйнятих правил сама розробляє форму аудиторського звіту. Основні внутрішні вимоги звіту полягають у акуратному оформленні та однаковому підході до даного документа для різних суб'єктів господарювання. Значені вимоги затверджуються директором аудиторської фірми та їх повинні дотримуватися всі аудитори фірми.

В обов'язковому порядку в аудиторському звіті повинні зазначатися:

- реквізити аудиторської фірми (найменування і юридична адреса, ЄДРПОУ, номер і дата видачі ліцензії на здійснення аудиторської діяльності);
- реквізити господарюючого суб'єкта, що перевіряється (офіційне найменування та юридична адреса, ЄДРПОУ, перелік відповідальних за складання фінансової звітності підприємства, період за який здійснюється перевірка);
- порушення, що виявлені під час аудиту, які мають суттєвий вплив на ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та можуть

суттєво викривити дані;

- результати перевірки щодо організації та методики бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю на підприємстві та складання фінансової звітності підприємства.

Крім зазначених вище складових аудиторського звіту слід звернути увагу на:

- особливості проведення аудиту, що значені договором між аудиторською фірмою та замовником, та ті факти, що були виявлені у ході аудиту;

- дані про працівників бухгалтерії, структуру бухгалтерії та особливості системи бухгалтерського обліку досліджуваного підприємства;

- перелік об'єктів бухгалтерського обліку, що підлягають перевірці;

- відображення методики аудиту, як підтвердження того, що аудиторська фірма відповідає усім правилам аудиторської діяльності;

- зазначення інформації щодо бухгалтерської документації, яка була перевірена суцільним способом та яка була досліджена вибіркоvim методом, а також принципи, чому здійснювалася така аудиторська вибірка;

- перелік недоліків та зауважень, що виникли під час аудиторської перевірки та рекомендації щодо їх усунення;

- різницю кількісних показників у звітних і податкових даних підприємства і тих, які зазначаються за результатами аудиторської фірми;

- у разі аудиту великих підприємств, які мають філії та відокремлені підрозділи відображається інформація про перевірки філій, підрозділів у загальних результатах та оцінку їх впливу на підсумки аудиту підприємства у цілому;

- якщо аудит на досліджуваному підприємстві проводиться не перший раз, то в звіті проводиться оцінка та аналіз виправлення попередніх зауважень.

Всі записи в аудиторському звіті мають бути змістовними та чіткими.

В деяких випадках у такому звіті проводиться обґрунтування проведених

розрахунків з посилання на законодавчі документи.

За наведеними вище ситуаціями, щодо аудиту розрахунків з покупцями і замовниками було сформовано аудиторський звіт (додаток С.5).

Аудиторський звіт вважається конфіденційним документом та надається лише керівництву ТОВ «XXXXXXXXXX» для прийняття виважених управлінських рішень.

В переважній більшості, результати аудиту потрібні для формування Звіту незалежного аудитора, що підтверджує достовірність інформації фінансової звітності.

Згідно з міжнародними стандартами аудиту: «Звіт незалежного аудитора – це документ, що складений відповідно до стандартів аудиту та передбачає надання впевненості користувачам щодо відповідності фінансової звітності або іншої інформації концептуальним основам, які використовувалися при її складанні».

Концептуальними основами вважаються закони України та інші нормативно-правові документи України, П(С)БО, внутрішні документи та положення ТОВ «XXXXXXXXXX», тощо.

Вимоги щодо порядку вибору форми Звіту незалежного аудитора, структури, змісту зазначено у міжнародних стандартах аудиту.

Всього існує чотири види Аудиторського висновку:

- безумовно-позитивний аудиторський звіт;
- умовно-позитивний звіт;
- негативний звіт;
- відмова від висловлення думки.

Безумовно-позитивний висновок складається коли аудитор вважає, що фінансова звітність складена в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої основи фінансової звітності.

В інших випадках Звіт вважається модифікованим, бо він включає пояснюючий параграф або думку, відмінну від безумовно-позитивної.

У Міжнародному стандарті аудиту 705 «Модифікації думки у звіті незалежного аудитора» зазначені всі рекомендації щодо складання таких звітів.

Звіт незалежного аудитора вважається модифікованим, якщо він містить такі елементи:

- питання, що не впливають на думку аудитора (зазначається у пояснюючому параграфі),
- питання, що впливають на думку аудитора (зазначаються у формі умовно-позитивної, негативної думки чи відмови від висновку).

У випадку існування обмежень щодо обсягу аудиту, незгода з керівництвом щодо прийнятої облікової політики, методів її застосування або достатності розкриття фінансової інформації в звітності, то аудитор не може викласти безумовно-позитивний висновок.

При суттєвому обмеженні обсягу, через що аудитор не може одержати достатні і доречні аудиторські докази, повинна бути складена відмова від висловлення думки.

Якщо аудитор висловлює думку, відмінну від безумовно-позитивної, він повинен у звіті чітко описати всі обґрунтовані причини і, по змозі, дати кількісний опис можливого впливу на фінансові звіти.

Цю інформацію наводять в окремому параграфі, який передує висловленню думки або відмові від висловлення думки й може містити посилання на докладнішу інформацію у примітках до фінансових звітів.

У додатку до МСА 700 наведено три ілюстративних приклади аудиторських звітів щодо фінансової звітності, яка складена відповідно до застосовних концептуальних основ, але перевірка здійснювалась щодо різних завдань аудиту.

Таким чином, можна зробити висновок, що аудиторську перевірку здійснювати доцільно, оскільки з економічної точки зору підприємство може заощадити грошові кошти. Окрім одержаного економічного ефекту, підприємство матиме можливість впровадити до виконання рекомендації щодо

ведення обліку та перелік заходів, необхідних для уникнення повторних порушень. Завершується процес аудиторської перевірки, на шостому етапі, підведенням підсумків та складанням аудиторського звіту.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволили зробити ряд висновків:

1. Головною метою діяльності ТОВ «XXXXXXXXXX» є отримання прибутку шляхом виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки, реалізації та здійснення інших видів діяльності.

ТОВ «XXXXXXXXXX» є платником єдиного податку четвертої групи і платником податку на додану вартість.

2. У ТОВ «XXXXXXXXXX» розвивається лише галузь рослинництва, переважаючим у 2021 році є виробництво соняшнику. В результаті аналізу показників діяльності встановлено, що станом на 2021 рік підприємство є прибутковим та рентабельним. Фінансові ж показники свідчать про залежність від зовнішніх кредиторів, неліквідність та неплатоспроможність ТОВ «XXXXXXXXXX».

3. На основі проведених досліджень встановлено, що однозначного визначення дебіторської заборгованості в дослідженнях вчених не існує. Основні підходи до трактування цього поняття такі як:

- сума фінансових зобов'язань чи грошового боргу, що підлягають погашенню;
- вкладення грошових коштів в оборотні активи або як кошти у розрахунках;
- сума боргів юридичних та фізичних осіб підприємству;
- права на повернення боргу, боргові вимоги;
- сума заборгованості дебіторів на певну дату.

4. До основних причин виникнення дебіторської заборгованості на ТОВ «XXXXXXXXXX» можна віднести: низьку платіжну дисципліну покупців і загальний економічний стан галузей, до яких вони відносяться; брак коштів у клієнта або зниження рівня його платоспроможності; порушення розрахунково-платіжної дисципліни контрагентами; значне випередження процентних

банківських ставок у порівнянні з темпами інфляції (у кілька разів) і практична недоступність отримання кредитів, особливо довгострокових, для більшості підприємств; недосконала політика стягнення дебіторської заборгованості; недосконалість якості аналізу дебіторської заборгованості і послідовності у використанні його результатів.

5. Класифікуючи дебіторську заборгованість, враховують такі фактори: оцінка й класифікація покупців залежно від видів продукції, обсягу закупівель, платоспроможності, історії кредитних відносин та передбачуваних умов оплати; контроль за розрахунками з дебіторами, оцінювання реального стану дебіторської заборгованості; аналіз і планування грошових потоків.

5. Оцінка поточної дебіторської заборгованості ТОВ «XXXXXXXXX» здійснюється на дату виникнення та на дату складання балансу (за первісною вартістю).

6. Розрахунки з покупцями й замовниками – один із необхідних складників розширеного відтворення ТОВ «XXXXXXXXX», тому для нормального забезпечення якого необхідне постійне спостереження за його перебігом, що досягається шляхом обліку і аналізу розрахункових операцій.

Для цілей бухгалтерського обліку розрахунки з покупцями та замовниками повинні охоплювати основні складові елементи: суб'єкти (в частині визначення контрагента), об'єкти (специфіку бухгалтерського обліку активу, що виступає об'єктом купівлі-продажу), договір, форма здійснення розрахунків тощо.

7. В результаті дослідження синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями у ТОВ «XXXXXXXXX» встановлено:

- своєчасний, правильний бухгалтерський облік дебіторської заборгованості ведеться за нормами П(С)БО 10 та Інструкцією про застосування Плану рахунків ацій має велике значення для об'єктивного відображення на синтетичних та аналітичних рахунках руху та наявності

названих розрахунків;

- своєчасні та правильні записи (проведення) на рахунках бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з виникненням та погашенням заборгованості, дають змогу накопичувати інформацію, необхідну для складання фінансової і податкової звітності, контролю та аналізу руху й стану названих активів, витрат і доходів, пов'язаних з ними;

- резерв сумнівних боргів у ТОВ «XXXXXXXXXX» не створюється;

- обліковий процес закінчується складанням звітності. Дебіторська заборгованість в частині розрахунків з покупцями відображається у «Балансі (Звіті про фінансовий стан)», «Звіті про рух грошових коштів» та Примітках до фінансової звітності.

8. Апробація методики аудиту проводилася на умовних прикладах і передбачала перевірку первинних документів, які засвідчують факти розрахунків з покупцями та замовниками, відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку розрахунків та наявність наступних порушень щодо неправомірності відображення податкових зобов'язань з податку на додану вартість.

У зв'язку з проведеними дослідженнями можна внести такі пропозиції:

- 1) Обов'язкова внутрішня перевірка документів. При якій якість підготовки і достовірність документів значно зростає;

- 2) Велике значення для усунення недоліків в обліку на підприємстві має правильна організація внутрішнього документообігу, який повинен встановлюватися наказом керівника;

- 3) Проводити аналіз дебіторської заборгованості по кожному покупцеві, а також щодо термінів утворення заборгованості або терміни їх можливого погашення, що дозволить своєчасно виявляти прострочену заборгованість і вжити заходів до її стягнення;

- 4) Організувати систему аналітичного обліку дебіторської заборгованості не тільки по термінах, але і за розмірами, місцезнаходженням та умовах оплати.

